

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.</p> <p>Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: Benn a lapban egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; a borítékon egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p> <p>Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal</p> <p>kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	--	--

Hangok a legnagyobb ev. ref. egyházmegyéből.

Nem új dolog, évtizedeken keresztül többeket foglalkoztatott s ma is felszínen tartja magát az a kérdés, hogy vajjon minden tekintet számba, figyelembe véve: helyes-e egyetlen egy ember — egy esperes — gondozása alatt tartani oly roppant területet és ezen területen az ev. ref. hívek oly óriási lélekszámát, mint a melyet s mennyit a tiszántúli egyházkerületbe kebelezett u. n. „békés-bánati egyházmegye“ magában foglal?

A kérdés jogosultságát tisztázni fogja a részletezés, s e célból álljon itt mindenekelőtt egy kis statisztikai táblázat „A magyar korona országainak helységnevtára“ (Budapest, 1892.) alapján:

Anyae gyház tartozékai val együtt	Vármegye neve politikai beosztás szerint	Vármegye területe □ km.-ben	Ev. ref. lelkek száma a vármegye területén	Egy □ kmre hány ev. ref. lélek esik
17	Békés megye	3,558 □ km.	91,339	25 ⁶⁷
3	Csongrád m.	3,413 „	57,785	16 ⁹²
5	Csanád m.	1,618 „	24,751	14 ⁶⁸
6	Torontál m.	9,521 „	10,504	1 ¹¹
4	Temes m.	7,110 „	6 269	0 ⁸
3	Krassó-Szörény m.	9,750 „	3,053	0 ³¹
38	6 vármegye	34,970 □ km.	193,701	9 ^{közép szám.}

E szerint ez a békés-bánati ev. ref. esperesség hat vármegyében 34,970 □ km. területen fekszik s 193,701 lelket számlál. Számban és területben hasonlíthatatlanul legnagyobb a kontinensen. Három vármegyéje (Békés, Csongrád, Csanád) a Maroson innen, három vármegyéje pedig (Torontál, Temes, Krassó-Szörény) a Maroson túl esik. Az innenső 3 vármegyében a lélekszám 8589 □ km. területen 173,875, a túl eső 3 vármegyében pedig 26,381 □ km.

területen 19,826. Az innen eső 3 vármegye terület, lélekszám és anyaegyházak szerinti népessége így oszlik meg: Békés vm. 3558 □ km. területén 91,339 lélek 17 anyaegyházban, Csongrád vm. 3413 □ km. területén 57,785 lélek 3 anyaegyházban, Csanád vm. 1618 □ km. területén 24,751 lélek, 5 anyaegyházban. Még szűkebbre vonva az összehasonlítás keretét, kitűnik, hogy Békés vm. aránylag páratlanul kicsiny területen, t. i. 3558 □ km. területen 91,339, Csongrád és Csanád pedig együtt valamivel nagyobb, t. i. 5031 □ km. területen 83,536 lelket számlál, a Maroson túli 3 vm. — mint már mondva volt — 26,381 □ km. területen 19,826 lelket tesz ki. Az is kitűnik, hogy Békés vármegyében egy □ km. területre kerek számban 26, Csongrádban 17, Csanádban 15, a Maroson túli részen pedig átlag egy lélek sem esik egy □ km. területre.

A békés-bánati esperesség hajdan a „Körözs-Marosközi szent társaság“ tisztos címét viselte, mostani hivatalos pecsétjének is ez a körirata. És ez, a föld- és helyrajzi viszonyoknak egészen megfelelő, azokon alapuló, tiszta világos cím volt akkor. Micsoda változások következtek, miféle átalakulások után és mely időpontra vette fel végleg a Körös és Maros közének egyrésze a „békés-bánati egyházmegye“ nevet: ez az egyháztörténelmi kutatás tárgya.

Azonban egy kissé különös, hogy ezen elnevezésben nem a rendes magyar „ság“ szóképzővel származott „Bánság“ s ebből aztán a *bánsági*, — hanem a latin *Banatus*-ból az „us“ képző elhagyásával *Bánát** s aztán bánati jelző használtatik. Még különösebb az, hogy a *Bánát*, az elnevezésben *Békés*-sel (már akár a vármegyével, akár a várossal) hozatik kapcsolatba, holott ez utóbbit amattól három vármegye, u. m. Csanád, Csongrád és Arad választja el.

* Mert német kézből kaptuk.

Szerkesztő.

Miért nem lett „Csongrád-bánati“, — vagy még inkább „Csanád-bánati“ egyházmegye? Hiszen Csongrád H.-M.-Vásárhelylyel, még jobban pedig Csanád Makóval közvetlen szomszédságában esnek a Bánátnak. Csak a Maros választja el. De eltekintve az elnevezés különösségétől, önként merül fel az a kérdés, hogy egyáltalában volt-e és mi szükség volt a *bánati* jelzőre, mi szükség az egyházmegye nevét a *Bánság*-ra, — vagy hát legyen, a Bánát-ra vonatkoztatni, holott tudvalevőleg az egész Maroson túl, tehát az összes „Temesi bánság“ területén alig volt egy-két betelepült anyaegyház még abban az időben, talán Rittberg, Ittebe, Debelliácsa, ha ugyan ezek is léteztek már akkor.

De bármily különös és indokolatlan megalakításában a „békés-bánati“ egyházmegye elnevezés: már megszoktuk azt; s ha láttuk is, hogy az olyan térképeket, melyeken a „Temesi bánság“, no meg épen a „Szerb vajdaság“ is ki vannak tüntetve, a tanfelügyelő kiméletlenül pusztította az iskolákból, és pedig azért, hogy a gyermek még nevét se ismerhesse meg azoknak, hanem szokjék ideje korán az osztatlan Magyarország ábrázatához, ha mondom, láttuk is ezt és talán helyeseltük is: mi magunk nem tudunk megválni a megszokott hibás elnevezéstől; használjuk azt, a mit már gyermekeinknek sem szabad megengednünk, használjuk minden tartózkodás nélkül szóban és írásban, sőt bizonyos előszeretettel ragaszkodunk ahhoz. Világos bizonyítéka e ragaszkodásnak az, hogy midőn az 1891. évi aug. 31. szept. 1. 2. napjain Nagy-Becskereken tartott egyházmegyei közgyűlésen: „Tárgyaltatott Szeremlei S. főjegyző írásban benyújtott indítványa egyházmegyénk nevének megváltoztatása tárgyában: az egyházmegye elnevezésének megváltoztatását indokoltnak és szükségesnek nem találja,“ mint ez a jelzett gyűlés jegyzőkönyvének 142. száma alatt szóról-szóra olvasható. Bizony nagy kár, hogy ez a jegyzőkönyvi szám egyszerűen átsurran ezen a fontos indítványon, mely az egyházmegye főjegyzőjétől s az ő személyében egyszerűen mind egy érdemes történetudóstól származott. Kár, hogy a jegyzőkönyvi szám nem adja sem az indítvány indokolását, sem pedig az egyházmegye ellenérveit. Sokat tanulhattunk volna belőle. Hagyjuk tehát a békés-bánati nevet így, hiszen így hagyta azt maga az egyházmegye közgyűlése is, és menjünk tovább.

Köznapi, hogy ugymondjuk, hivatalon kívüli használatban mindig lehetett s újabb időben még gyakrabban lehet hallani ezen két kifejezést: „a békési oldal“ „a vásárhelyi oldal.“ A mily keresetlenül egyszerű a szóbeszédben! ép oly találó és jelentős az egyházmegye életében, főleg a közkormányzatra vonatkoztatva, e két kifejezés. Nyílt titok ugyanis, hogy az oldal mindig bizonyos féltékenységgel tekintett egymásra, tartván a másiknak tulsulyra emelkedésétől. Az egyensúly mindazáltal szerencsésen meg volt őrizve egészen az újabb időkig, a mi kétségen kívül azon közgyakorlatnak volt tulajdonítható, mely szerint *egyrésztől* az egyházmegyei tisztviselők fele részben az egyik, fele részben pedig a másik oldalról voltak választandók egyháziak és világiak egyenlő számban, *másrésztől* pedig, hogy az egyházmegyei közgyűlések lehetőleg most az egyik, majd a másik oldalon tartattak felváltva. Ma azonban már a különböző érdekek szempontjából megnyugtatónak bizonyult eme közgyakorlat s ezzel együtt az említett „*egyházmegyei egyensúly*“; a paritás a két oldal között nagyon megingott, talán tönkre is ment örökre.

Némelyek ugyanis, hallani sem akarnak többé arról, hogy a menyinyiben az egyházmegyei tisztviselők

sorában lemondás, vagy halálozás folytán egyik vagy másik oldalon változás történik, az eddigi gyakorlat szerint a történt változáshoz képest töltessék be az üresedésben maradt állás. A régi gyakorlat figyelmen kívül hagyásával, a jövőre nézve azonban egy egészen új gyakorlat behozatalának czélzatával tétetett egy indítvány a már említett n.-becskereki gyűlésen, a tanácsbírói karnak négy, a jegyzői karnak pedig két taggal való szaporítása iránt (J. K- 51. sz.). És talán nem csalódunk, ha kockáztatjuk azon feltevést, hogy ezen indítvány alap gondolata a vásárhelyi oldal s illetve a „*Bánát*“ felé irányult, azon óriási terület felé, mely manapság részint a szórványok rendezése, körlelkészések alakítása, részint újabb és újabb betelepítések, önálló egyházak keletkezése folytán hovatovább fokozottabb gondozást kíván. Ez a szempont vezérelte ez egyházmegyét is, midőn az 1892. évi aug. 9—12. napjain Békésen tartott közgyűlésében amaz indítványt nem ugyan négy, hanem két tanácsbíróval és két aljegyzővel elfogadta. Az indokolás hivatkozik a nagy népesség mellett a hat vármegyét felölelő területre is (Jk. 17. sz.). A szóban forgó indítvány s az arra keletkezett közgyűlési határozat azonban véletlenül csak mintegy előjáték volt az egyházkerület számára, melynek 1894. ápril 9—12. napjain tartott közgyűlése a tanács bírák számát a midőn 8 egyházmegyében 10-re, négy egyházmegyében 12-re szabja: a békés-bánati egyházmegyére nézve 16 ban állapítja meg. Említeni is felesleges, hogy ezen utóbbi szám megállapításánál az egyházkerületi közgyűlést is egyházmegyénk lélekszám szerinti kiváló népességére s páratlanul nagy területére való tekintet vezérelte.

Most már az a kérdés, — melyet sem az egyházmegye, sem az egyházkerület nem oldott meg, — hogy ez a szám a közkormányzat érdekében a népességnek és területnek megfelelőleg miként osztandó meg a paritás sértetlen épségben tartásával? Felelet: sehogy!

Legigazságosabbnak látszik ugyanis, egyelőre az a kombináció, mely szerint a békési oldal kapna 3 egyházi, 3 világi, összesen hat tanácsbíró, a vásárhelyi oldal (Csanád, Csongrád) ismét 3 egyházi, 3 világi, összesen 6 tanácsbíró, 2 egyházi és 2 világi, tehát összesen 4 tanácsbíró aztán a Maroson túl levő részre esnék. No de annyi bizonyos, hogy ezen legigazságosabbnak látszó beosztás mellett is a bánati 4 tanácsbíró a vásárhelyi oldal mérő serpenyőjébe nehezednék és pedig oly tetemes sulylyal, hogy a mérlegrúd határozottan 45 fokot mutatna, s a paritásnak vége.

Az egyensúly eddigi fennmaradásának második főtényezőjéül jeleztük azt, hogy a közgyűlések lehetőleg most az egyik majd a másik oldalon tartattak felváltva. Ezen régi gyakorlattal ellentétben nyert kifejezést azonban a Gyomán 1893. évi okt. 11—13. napjain tartott egyházmegyei közgyűlés jk. 65. számában — tegyük fel, hogy teljes jó akarattal, de mindenesetre a békési oldal rovására — azon évek során folyvást rebesgetett kérdés: *nem lenne-e tanácsos a közgyűlést állandóan egy és lehetőleg az egyházmegye központján eső helyen tartani?* A felvetett kérdés indítványának vétetett s mint ilyen a következő gyűlés tárgyaül tűzetett ki. A következő gyűlés Szegeden tartott meg 1894. május 22—23. napjain, a hol magára a felvetett kérdés s illetve indítvány lényegére vonatkozólag a jk. 10-ik számában, *úgy központi fekvése, mint legnagyobb népessége és nagy szállodáinál fogva legalkalmasabb H.-M.-Vásárhely jelöltet ki az egyházmegyei gyűlés tartása helyéül.* Igaz, hogy ez a határozat szépen körül van írva. Meg van mondva, hogy az egyes egyházak azért meghívhatják

a gyűlést, az egyházmegye is különös tekintetből oda teheti, a hova akarja; de az is igaz, hogy a rég felszínen tartott czél el lett érve, a központ kimutatva, s ezzel a paritás örökre tönkre téve. Akár ne is beszéljünk erről soha. Az első és második lépés sikerült . . . a harmadik H.-M.-Vásárhelynek esperesi székhelylyé való nyilvánítása, önként következik, csak idő kérdése a végleges centralizálás. Pár évtized múlva aztán az egyházmegyei tiszti kar ki fog telni H.-M.-Vásárhelyből és környékéről, Szentestről, Mákóról, Szegedről, a békési oldal pedig tartsa szerencsésének, ha több mint 90 ezer lélek képviselőjében évenként egyszer vagy többször elküldheti lelkészeit és gondnokait 17 anyaegyházból a vendégszerető központba, a melynek nagy szállodái vannak.

Ezen, az egyik oldalra nézve minden esetre igazságtalan és lealázó, a másikra nézve pedig bár jogos, de czélzatánál fogva legalább is dicstelen állapotot változtatni, segíteni kell. Véget kell vetni az ujjhúzásnak, féltékenykedésnek s a paritás megszüntével csakugyan bekövetkezett tulhajtások miatti elkeseredésnek. Csak az a kérdés, hogy miként?

Nincs más mód — mondjuk ki nyíltan és őszintén — mint az, ha a Békésvármegyében eső egyházak (tehát a békési oldal) 50 szavazattal 39 szavazat ellenében — egyértelműleg követelik az u. n. „békés-bánati egyházmegye“ kötelékéből való kibocsátásukat s önálló egyházmegyévé alakulhatásukat. Ez által két erőszakosan és természetellenesen összeláncolt rab szabadul egymástól s lép önrendelkezési egyéni jogának teljes birtokába és pedig egyik a másiknak minden legkisebb sérelme vagy hátránya nélkül, sőt egyelőre el sem is képzeltető nagy hasznot hagyva fenn egymásnak úgy a vallásos erkölcsi élet fejlesztése, mint az anyagi megterheletés leszállítása érdekében.

A további együttmaradás nem tanácsos, nem lesz áldásos többé soha. A torzsalkodás tüzet a történetek után többé eloltani nem lehet. A gyuanyag immanens. Híjába való itt holmi „Statutum“-ra való hivatkozás. Hiszen valamely „statutum“ — ha törvény által nincs szentesítve — csak addig bír hatálylyal, míg a rajta kifejlődött közgyakorlat fenn áll. Már pedig az 1895. évi aug. hó 28 és következő napjain H.-M.-Vásárhelyen tartott e. megyei közgyűlésen történt igen tekintélyes nyilatkozatok szerint is, itt a régi gyakorlat semmis. Ott lehet pedig az alap, a „Statutum“, ha rajta az építmény, a „Közgyakorlat“ romban áll. Az „Egyházi törvény“ 150. §-a sem „Statutum“-ról, sem „Közgyakorlat“-ról nem beszél, csak annyit mond, hogy az egyházi tanácsbírák az egyházmegye területéről (tehát nálunk akár a bécsi, akár a vásárhelyi oldalról, hat vármegyéből) a világiak meg épenséggel az egész országból választhatók.

És bizony ezt nem ignorálhatja az a tisztos küldöttség sem, melynek a most említett egyházmegyei közgyűlés erős vita után azt tette feladatává, hogy tisztázza a helyzetet s terjeszzen a következő gyűlés elé irányadó javaslatot. Mindent összevéve, ez a küldöttség is kénytelen lesz a tiszti kar megalakítása körül a szabadválasztás jogát s ezzel egyszersmind a további együttmaradás egyik sine qua non-jának, a paritásnak megszüntét konstatálni, elismerni, s ha a bajt végleg orvosolni akarja, a különválást hozni javaslatba.

S im ezzel — a mi a felszínre került egyházmegyei egyensúlyt, a paritás kérdését illeti — körülbelől tisztában vagyunk a helyzetre nézve. Alkalomszerű lesz azonban, sőt célunkra szükségesnek látszik elmondani, emléke-

zetbe hozni egymást a további együttmaradás hátrányai közül.

Álljon itt első sorban az egyházmegyei közkormányzat rendkívül költséges volta, mely költség nemhogy kevesbednék, hanem hovatovább fokozódik. Már a 60-as évek elején, mikor boldog emlékezetű Hajnal Ábel legelőször jelent meg, mint esperes, az egyházkerületi közgyűlésen, talán épen az ő ottani megjelenésének hatása alatt, mindenesetre pedig abból kifolyólag — mint e sorok írója előtt személyesen elbeszélte — fel volt vetve s élénk eszmecsere tárgyát képezte esperesi bizalmas körben a „békés-bánati egyházmegye“ rendezése, felmerült a különválás kérdése és pedig fináncziális tekintetéből is. Nyilvános tárgyalás alá bocsátása azonban ellenzésre talált s szőnyegre nem került. Az lett mondva, s ez időtől fogva az lett a jelszó, egyszersmind a békési oldal megölő betűje, hogy az erősebb szomszédság támogassa a gyengébbet, már t. i. a Bánátot. Furcsa kijelentés volt ez a békési oldalra nézve akkor is, mert hiszen egyetlen tekintet a „Térkép“-re, meggyőzhet mindenkit nemcsak arról, hogy ezt az oldalt — mint már említve volt — 3 megye választja el a Bánától, tehát tőszomszédnak épen nem, hanem csak 3 ik vagy 4-ik szomszédnak tekinthető, — hanem arról is, hogy az ilyen okoskodás alapján bizvást ide lehetett volna csatolni a Heves-Nagy-Künság déli nyulványait is, hiszen ezek csak annyira vannak a Bánától, mint a békési oldal északi fele: Füzes-Gyarmat, Szeghalom, Körös-Ladány, Vésztő stb. Mit szólott volna azonban ehez, a gyengébbek ily alapon való támogatásához pl. Mezőtúr, Túrkeve, Déva-Ványa, Kisújszállás stb. Hanem ez a mondvacsinált támogatási kötelezettség végkép illuzóriussá vált már ma az „Országos közalap“ létesülése után, melynek feladata épen a gyengék közkölségén való támogatása. S ime, mi történik? Viseljük a közkölséget, az óriási terhet a közalappal szemben s egyéb terheink mellett, csaknem roskadozunk alatta, de azért a Bánáthoz való csodálatos szomszédsági viszonyunk épenséggel nem változott és annak érdekében s illetve, mert a békés-bánati egyházmegye keretébe vagyunk erőszakosan beleszorítva, közkormányzati költségünk majdnem annyi, mint a mennyit a közalapba fizetünk. Erre nézve közelebbi biztos adatok csak az 1893. évről állanak rendelkezésünk alatt. Ezek szerint egyházmegyénk 1893. évi közalapi járuléka 5061 frt 05 kr. volt (Konv. jk. 1895. ápr. 2—6. 133. lap.) a lelkek száma pedig 186,388 (Egyh. ker. statisztika 1893-ra 13. lap). E két számot egybevetve, esik egy lélekre kevéssel több, mint 2 és $\frac{7}{10}$ kr.

Ugyancsak az 1893. évre az egyházmegyei költség előirányzat 1 és $\frac{5}{10}$ krt röv ki minden lélekre (Egyhm. gy. Szeghalom 1893. máj. 3—4, jk. 50 sz.) Ehez járul egyházker. költség minden lélek után 1 kr. együtt $2\frac{5}{10}$ kr. Lélekszám szerint tehát csak $\frac{2}{10}$ -ed krral kevesebb az egyházmegyei és egyházkerületi költség összege, mint a közalapi járulék. H.-M.-Vásárhely fizetni szokott a közalapba évenként 1200 frtot, egyházmegyei közkormányzatra pedig fizetett az 1883-ik évben 918 frt 60 krt, s ha még ehez hozzá számítja a 337 frt 44 krt tevő egyházkerületi járulékot is: fizetett közkormányzati költség czímen 1286 frt és 4 krt. Tehát 86 frt 04 krral többet, mint a közalapra. Tegyük hozzá, hogy az egyházmegye közkormányzati költsége három évtized alatt hullámzatosan ugyan, de kétségtelen következetességgel legalább is megháromszorozta magát. Érdekes kimutatást lehetne erre nézve az egyházmegyei jkönyvekből összeállítani. Hadd álljanak itt a főbb számtételek: Az 1862.

évben volt az előirányzat 1342 frt, 67-ben 1562 frt, 73-ban 1536 frt, 77-ben 1562 frt, 78-ban 1738 frt, 79-ben 2282 frt, 80-ban 2654 frt, 87-ben 2967 frt, 90-ben 3032 frt, 94-ben 3867 frt. Önként merül fel a kérdés, hogy hát hová vezet ez?

Továbbá hátránya a mostani állapotnak az, hogy hiányzik az egyházmegyei kormányzat közvetlenségének és egyöntetőségének azon teljessége, mely az évenkénti esperesi látogatásban — canonica visitatio — találja megvalósulását. És e bajon segíteni nem lehet mindaddig, míg egyházmegyénk mostani terjedelme megmarad. Tudtuk ezt mindig és tudták kiváltképen espereseink eleitől fogva s tettek is kísérleteket a baj orvoslására, de sikertelenül.

Boldogult Hajnal Ábel, ki — köztudomás szerint — a valódi kötelességérzet és bámulatos mukkabírás tünényyszerű példányképe volt, esperességének 6. évében az 1867. évi nov. 6—9 napjain Makón tartott egyházmegyei közgyűlésre, az egyházmegye czélszerűbb kormányozhatása tekintetéből egy az egyházakkal — kétségkívül véleményezés végett — közlendő emlékiratszerű indítványt terjesztett be (Jk. 10. sz.), melyben elmondja, hogy esperessége alatt ötször utazta be az 544 □ mértföldnyi egész egyházmegyét, tehát a Bánátot is, a hol ő előtte esperes soha, mégcsak meg sem is fordult hivatalos minőségben és ezen idő alatt erős meggyőződést szerzett arról, hogy többé egy ember a legszentebb akarat és buzgalom mellett is, úgy, hogy eljárásával önmaga, a hatóság és érdeklettek egyiránt elégtelnek legyenek, kormányozni képtelen, ő legalább képtelennek érzi magát, nem az erő és egészség hiánya miatt, hanem azért, mert tapasztalásból tudja, hogy az oly szigorúan parancsolt törvényes látogatás az egyházközségekre akkor reményelhető áldásos eredményűnek, ha azt nem küldöttségek teljesítik, hanem maga az esperes végzi. Ez pedig a roppant kiterjedésű egyházmegyében a lehetetlenséggel határos s emberi erőt felülmúló dolog.

Ebből kifolyólag, miután az 1863. évi okt. 6—8. napjain Szeghalmon tartott e. m. közgyűlés jkvi 41 sz. a. általa indítványozott s az 1864. évi nov. 16—19. napjain H.-M.-Vásárhelyen tartott e. m. közgyűlés jkvi 164 sz. a. a bánáti missió tárgyában kinevezett küldöttség jkönyve alapján el is fogadott ambulans lelkészi állomás létesítésére egyelőre legyőzhetetlen akadályok miatt legalább a közel jövőben még csak kilátás sincs biztosan, azonban bánáti egyházainkat magukra hagyni nem lehet és nem szabad, addig is, *míg ottani egyházközségeink annyira erősödnek, hogy önálló egyházmegyét képezhetnek*, úgy vél könnyíthetni az egyházmegye kormányzásán: 1. Ha „békés-bánáti egyházmegyénk“ két külön egyházmegyére, u. m. *békési és csanád-csongrád-bánáti egyházmegyére* osztatik; ez esetben a Bánátban alesperesnek — prosenior — kell választatnia és a „békési egyházmegye“ a Bánát részére évi segélyadásra lenne kötelezendő, hogy a tőzomszédok nagyon ne terheltesse. 2. Ha békés-bánáti egyházmegyénk mostani terjedelmében még egy ideig megmarad: bánáti lelkészeink közül választatnék egy alesperes, a kinek hatáskörét az egyházmegye határozná meg.

Ezen indítvány a jkönyv megküldése által azon meghagyással tétetett közé, hogy az egyes egyházak erre nézve komolyan megfontolt véleményeket a legközelebbi e. m. közgyűlést megelőzőleg az esperesi hivatalhoz kellő időben küldjék be. Ugy látszik azonban, hogy az egyházak nagyon is tartózkodtak véleményök nyilvánításától. Bizonyosan félték az újabb megterheléstől. Erre mutat legalább az 1868. évi szept. 22—24.

napjain Körözs-Tarcsán tartott e. m. közgyűlés jkönyvi 38. száma, melyben jelenti az esperes, hogy csak 7 egyház küldte be nyilatkozatát. És noha az egyházak mulasztásuk utánpótlására köteleztettek: ez időtől fogva hallgatás állott be, legalább az e. m. közgyűlések jkveiben semmi nyoma nincs annak, hogy ez az esperesi indítvány felszínre került volna, egész az 1877. évi márcz. 27—28. napjain Szegeden tartott e. m. közgyűlésig, a hol már Szalai István szerepel, mint esperes, a ki „évi jelentése“-nek egyik pontjában előadja, hogy „miután a népnevelési törvények életbeléptetése óta az iskolák vizsgálása több időt igényel, az iskolákról jelentések terhesebb munkát követelnek, az egyházak is több teendővel zaklattatnak: a hat vármegyét magában foglaló terjedelmes egyházmegyében a nagy munkának egy ember czélszerűleg meg nem felelhet. Érezte — úgy mond — ezt az igazságot előde nt. Hajnal Ábel úr is, s néhány évvel előbb tervet is adott be e nagy egyházmegye megosztására, de akkor az egyházmegye által nem fogadtatott el. Ő tehát most indítványozza (1877) nem ugyan az egyházmegye szétdarabolását, hanem azon intézkedés tételét, hogy az egyházak és iskolák évenkénti megvizsgálására küldöttségek neveztesse. Ez a határozott és erős meggyőződésből származott indítvány — úgy látszik — mély benyomást tett. Az egyházmegyei közgyűlés visszaemlékezett Hajnal Ábel esperes azon bölcs kijelentésére, hogy az évenkénti törvényes látogatás csak akkor lehet üdvös eredményű, ha azt maga az esperes végzi, és ezen állásponton helyezkedve s többet, jobbat nem tehetve, az alesperesség eszméjét elevenítette fel s az indítványra következőleg határozott.

Miután egyházmegyei közgyűlésünk úgy van meggyőződve, hogy a vallás-erkölcsi élet és iskolai nevelés, oktatás előmenetelének s az idegen felekezetek s nemzetiségek között szétszórva fekvő kisebb egyházak fennállásának erősödésének lehető biztosítására, az évenkénti esperesi látogatás már a hivatal tekintélyénél és jelentőségénél fogva is nagy és pótolhatatlan befolyással van, nagy kiterjedésű e. m. megyénkben pedig az évenkénti látogatás egy egyén által nem gyakorolható: egyházmegyei gyűlésünk, tekintettel e fontos okokra és körülményekre, egy „alesperesi hivatal“ felállítását multhatatlanul szükségesnek tartja, s annak létesítését jelen végzésében kimondja s e végzésnek megerősítés végett az egyh. ker. közgyűléshez felterjesztését elhatározza.

Az egyh. ker. azonban erre azt mondta, hogy egy e. megyében két nevezetesen fő- és alesperesi hivatal felállítása nálunk eddigelé szokatlan és példa nélkül való volt, tehát „az alesperesi hivatal felállításához nem járul, egészen az e. m. belkörü intézkedésének hagyva fenn, hogy az e. m. nagy kiterjedéséhez képest az évenkénti esperesi látogatást mikép eszközölje s foganatosítsa legczélszerűbben“. (Egyhker. kgy. 1877. ápr. 19—23 jkvi 126. sz.)

És ezzel visszaesett a békés-bánáti egyházmegye oda, a honnan Hajnal Ábel esperes másfél évtizeddel előbb oly sok jóakarattal, anynyi erélylyel és buzgalommal kimozdítani megkísérelte. Csaknem további másfél évtizednek kellett azonban ismét eltelti, míg alkalom nyílt arra, hogy e. megyénk újból felszólalhasson s legalább jámbor óhaját fejezhesse ki az iránt, hogy „az esperesi látogatás sikere oly rendszabályok által biztosítottassék, a melyek lehetségessé teszik, hogy e fáradtságos és nehéz feladatot minden irányban elvégezhesse. Főként a nagyobb egyházmegyékben ne legyen annyi teher rakva az esperes vállaira, melyek alatt a legjobb

erő is roskadozik, és a melyek épen ama magasabb célra nézve szolgálnak akadályul, hogy a gyülekezetek vallási és erkölcsi állapotára fordíthassa legfőbb figelmét és törekvését (E. m. gy. 1891. aug. 31. szept. 12. N.-Becskek jk. 64. sz. 14. pont.). De hiszen ez a valóban szép és magas színvonalon álló felfogás sem találhatott viszhangra az egyházkerület „non possumus“-ával szemben.

Még egy jóakaratonak látszó utolsó kísérlet történt a helyzet javítására az egyházkerület részéről, mint ez már fentebb említve is volt, a mennyiben a közelebbi zsinati törvényekhez kiadott „Utasítás„ egyik pontjában a békés-bánati e. megyében a tanácsbírák számát 12-ről 16-ra emelte. Ennyire mentünk 32 év alatt.

Berekeszttem soraimat azzal, hogy Kató Gusztáv úrnak e becses lap 3-ik számában megjelent indítványához szívvel-lélekkel hozzájárulok. Kövessük ágost. hitv. ev. testvéreink példáját s „Oszszuk meg a békés-bánati egyházmegyét“.

Békés, 1896. jan. 23.

Szegedi Károly,

ev. ref. lelkész,

nyugalomba lépett egyházmegyei tanácsbíró.

A pápa Magyarországról. A pápa e hó 20-án a római magyar tudós- és művészkolónia több tagját fogadta, a kik Fraknoi Vilmos püspök vezetése alatt tisztelegtek nála. A pápa Fraknoi latin beszédére szintén latinul válaszolt s szavainak politikai jelentősége van.

Mindenekelőtt megemlékezett arról, hogy Magyarország, a Regnum Marianum, boldog és szerencsés időszakba lépett. Szent István király országának ezred-éves fennállása őt is örömmel tölti el s nem lehetetlen, hogy ezt az örömet, ha alkalom akad rá, külön is ki fogja fejezni. S ha az utóbbi időben némely egyenetlenség támadt is egyház és állam közt, azokat az egyenetlenségeket (vicissitudines) nem lehet a katolikus vallásra nézve fenyegető jellegűeknek tartani. Utal arra, hogy ép ily jelenségek támadtak Európa más országaiban is, nevezetesen Franciaországban, Belgiumban, Angliában és Irországban, leginkább pedig Olaszországban s mindez országokban annak dacára sem fenyegeti vesz a katolicizmust. Mindezek az országok megmaradtak katolikus országoknak s így Magyarország is megmarad Regnum Marianumnak.

„Oszszuk fel a békés-bánati egyházmegyét.“

E cím alatt a „Debreczeni Protestáns Lap“ f. 1896. január 18-án megjelent 3-ik számában Kató Gusztáv temesvári p. ü. titkár, ottani presbiter és egyházi ellenőr úr tollából egy cikk jelent meg, melyre vonatkozólag, — bár annak intenczióival nagyjában egyet értek — reflektálni szükségesnek tartok részemről azért, mert a békés-bánati egyházmegyének olyan felosztását, mint a melyet a cikkíró úr ajánl, helyesnek és célszerűnek nem tartanám.

Megegyezem abban a véleményben, a mit úgy a cikkíró úr felemlít, mint az igen tisztelt szerkesztő úr is megjegyzésképen igen helyesen mond, hogy ily óriási terjedelmű és lélekszámú egyházmegyét, még oly általánosan kitűnőnek ismert, buzgó tevékenységű esperes

sem képes kellőleg kormányozni,* mint a milyen az általunk mélyen tisztelt és igazán szeretett esperesünk Szabó János, tehát szükség van a felosztásra. Azonban nem tarthatok együtt a cikkíró úrral abban a tekintetben, hogy a mi egyházmegyénk aránytalan darabokra osztassék fel.

Kató Gusztáv úr ugyanis említett cikkében azt javasolja, hogy válaszzuk külön Békést, külön Csongrád- és Csanádot és külön a Bánságot.

Mi lenne az eredmény?

Békésben maradna 17 egyház, 19 lelkészszel és az 1893. évi kimutatás szerint 90,674 lélekkel.

A Csongrád-csanádi egyházmegyében maradna csupán 8 egyház, 13 lelkészszel, igaz, hogy 77.127 lélekkel, de a lélekszámra nem tekintve — a mely pedig nagyon bőven alkothatna egy egyházmegyét, — mégis az a véleményem, hogy 8 egyház egy egyházmegyét nem képezhet, már csak azért sem, mert ez a református hívek, illetve egyházakközi nagyobb együvértartozóság érzetét gyöngitené.

S mi maradna ezután a Bánságnak? Maradna 14 egyháza 14 lelkészszel, de csak 20.494 lélekkel. S azok az egyházak is milyenek? Legnagyobb részt kicsiny, szegény, támogatásra szorult egyházak, a melyek úgy-hiszem önmagukban ott az alvidéken, idegen nemzeti-ségek közé ékelve nem tudnának kellő súlyt, kellő tekintélyt biztosítani a kálvinista népnek, a kálvinizmus ügyének, hanem a Csongrád-csanádi egyházakkal együtt — különösen érve a szentesi, h.-m.-vásárhelyi és makói fényes egyházakat — erkölcsileg és anyagilag is minden esetre kedvezőbb helyzetben lesznek, mintha egyedül magukra lennének hagyatva.

Én nekem tehát Kató Gusztáv úr felvetett indítványával szemben az a véleményem, hogy helyesnek tartom teljesen a felosztásra vonatkozó indítványt, azonban én a békés-bánati egyházmegyét csak két részre osztanám fel, u. m. békésre 17 egyházzal 19 lelkészszel, 90.673 lélekkel és csongrád-csanád-bánati egyházmegyére 22 egyházzal, 27 lelkészszel és 101.621 lélekkel.

Igy maradna még ketté osztva is két igen tekintélyes egyházmegye, a mely feladatát minden tekintetben kellőleg teljesíthetné és magát mindenütt méltóan érvényesíthetné.

Ezeket voltam bátor Kató Gusztáv úr igen helyes intenczióból fakadt indítványára megjegyezni s szeretném, ha ez úgy az ő, mint az egyházmegyei köröknek figyelmét és jóakarató közreműködését megnyerné. De nem ártana az sem, ha az egyes egyházmegyei egyházak is foglalkoznának behatóan ez ügygyel, mert az minden esetre áll, hogy ez a felosztás a jó adminisztrációnak előnyére válnék.

Különben nagyon szeretem, hogy ez az összes

* Azt nem mondtuk, hogy „nem képes“, mert ily állításra semmiféle támpontunk nincs; csak annyit jegyeztünk meg, hogy nem volna csoda, ha még olyan kiváló adminisztratív képesség is nehézségekre találta.
Szerkesztő.

hirlapilag felvettetett, anynyival is inkább, mert alkalmam volt többekkel az egyházmegyei lelkész urak közül e tárgyban eszmecsere-t folytatni, a kik mindannyian ezen szétosztás mellett érveltek. Ohajtandó volna, ha ők is nézeteiket e lap hasábjain kifejtenék, hogy az ügy annál inkább tiszta világításban állna az ez iránt érdeklődők előtt. Sőt nem ártana, ha maga az egyházmegye is a felvett indítványt megszívlelve, legközelebbi gyűlésén foglalkoznék vele s egy bizottságot küldene ki a felosztás módozatainak megvitatása s ez értelemben javaslat tétel iránt.

Dr. Filó Tihamér, ügyvéd,

a szentesi ev. ref. egyház presbitere és ügyésze.

TANÜGY.

Vegyes tanügyi hírek.

*** A népoktatási törvény revíziója.** Wlassics miniszter tudvalevőleg a képviselőházban tartott program-beszédjében bejelentette volt a népoktatási törvény revízióját is. Azóta, úgy látszik, dolgoznak is a revízió, erre vall a *Nemzet* egy cikke, mely közli a revízió főbb elveit. A félhivatalos közlemény mindenekelőtt konstatálja, hogy a törvény egész revíziójára még nem alkalmas az idő; a nézetek még nem eléggé tisztultak; az állam pénzügyi helyzete még nem elég erős a teljes revízióval járó kiadások fedezésére, tehát egyelőre csak *részleges revízióról* lehet szó. A cikk különben a revízió főbb elveit a következőket állítja fel: 1. Elengedhetlenül meg kell követelni a nem állami iskolafentartóktól, hogy kellő biztosítékot nyújtsanak az állami érdekek megóvására. Ebből a célból az államnak teljes megnyugvást kell szereznie a felől, hogy a különböző jellegű iskolákban működni hivatott tanítók képesítése az állam érdekeinek minden tekintetben megfelelő. A mint tenát a középiskolai törvény a középiskolákra kizárólag az állami képesítést teszi kötelezővé, épen úgy kimondandó lenne a népoktatási törvény revíziójánál első sorban az, hogy bármely jellegű népoktatási tanintézetben csak oly tanító alkalmazható, a ki a tanképesítést az e végből kiküldendő állami vizsgáló bíróságoktól nyerte. De ez még nem elég. 2. Biztosítani kell azt, hogy az államilag képesített tanító, bármily jellegű iskolánál nyer is alkalmazást, folyton híven és lelkiismeretesen gondozza az ifjúság hazafias nevelését. E tekintetben elkövetett vétségek megtorlása kizárólag az állam joga. Ez el van már ismerve az 1893. évi XXVI. t.-cikkben az államilag segélyezett felekezeti iskoláknál működő tanítók irányában, kik ellen, ha államellenes irány követésével vannak vádolva, a közigazgatási bizottság van hivatva a fegyelmi eljárást fogantatosítani. Minthogy pedig az államilag nem segélyezett felekezeti iskola tanítójának államellenes üzelvei megtorlását sem lehet az államtól elvitatni, a további revízióknak az említett törvénycikk oly irányú módosításában kell állania, hogy a közigazgatási bizottság legyen hivatva minden esetben a fegyelmi eljárást fogantatosítani, midőn bármely felekezeti népiskola tanítója (tekintet nélkül arra, részesül-e államsegélyben vagy nem) államellenes irány követésével van vádolva s a miniszter a fegyelmi eljárást elrendeli. 3. A hitfelekezeti iskoláknál működő tanítókra kifejezetten kimondandó az a rendelkezés, hogy a tanítók élethosszig választatnak és hivataluktól csupán súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás

vagy polgári büntény miatt mozdíthatók el; de az ily ítéletek megerősítés végett a közoktatási miniszterhez terjesztendők fel. 4. A tanítói fizetés minimumát 400 frtban kell megállapítani. 5. A tankötelezettség érvényesítése céljából — tekintettel a szegény és indolens szülőkre — a bírság esetleg fogságra legyen változtatható. 6. A népoktatási törvény 25. §-ának második bekezdése, a mely elismer felekezeti jellegűeknek oly iskolákat, a melyeket kizárólag a politikai község a saját vagyonából, tehát közjövedelemből tart fenn, törölnöd.

Ezekben gondolja a cikkíró a népoktatási törvény részleges revízióját minden különösebb rázkódtatás nélkül keresztülvihetőnek; de a követelményeknek ezt a mértékét legkevesebbnek tartja, a mit népneveléshez fűződő fontos állami érdekek megóvása szempontjából meg kell tennünk.

*** A kultuszminiszter a tanítókhöz.** A magyarországi tanítók „Eötvös-alap“ orsz. bizottsága Wlassics Gyula kultuszminisztert tiszteleti tagjául választotta, s jan. hó 23-án nyújtotta át neki egy díszes küldöttség a diszoklevelet. Ez alkalommal a miniszter körülbelől ezeket mondotta: „Köszönettel veszem e megtiszteltetést, különösen akkor, mikor tudom, hogy ez azok részéről jön, kikért eddig is tettem, de kikért ezután még többet kívánok tenni. Tudom, hogy a tanítók anyagi helyzetén segíteni kell s hogy erre irányuló törekvésem az idei budgetben nem tűnik ki kellőképen, oka a millennium. Hanem a jövőben minden akaratommal és tehetséggel arra fogok törekedni, hogy a tanítók anyagi helyzetét elviselhetőbbé tegyük, mert hisz magasztos feladatuknak csak úgy tudnak megfelelni, ha anyagi helyzetük rendezve lesz. Ne vegyék önök közönséges ígéreteként ezen kijelentésemet, mert nemcsak hivatalos kötelességemből kifolyólag teszem azt, hanem teljesen átérzem a tanítók helyzetét s átérzem ez állásnak fontosságát is, melyet betöltök. A jövő évben első dolognak tartom, hogy napirendre tűzzük a tanítói fizetések kérdését.“

*** A tanulók tornaversenyeinek káraitól** tartott értekezést Kovács Rezső fővárosi tornatanár az országos közegészségügyi egyesületben. A felolvasó megemlíti, hogy nem minden tanuló bír egészséges testalkattal, sokan veleszületett testi bajokban szenvednek és így már a közönséges tornázás is ártalmas lehet. Ezeket rendszerint fel is mentik, a többieket azonban különös alkalmakkor, főleg országos versenyekre nagy mértékben trainirozzák. Ezen training ellen kél ki főleg, mert a fokozott és egyoldalú tornázás nem erősíti általában a tanulót, hanem csak egyes, az illető eszköz által fejlesztendő szerveket. A training alatt különösen táguznak a szívkamrák, erősödnek a szívizmok, melyeket aztán nem képesek behálózni a szívidegek. A tüdő erőszakos tágitása gyakran nehéz légzésre vezet. Ilyen rekord-tornázás sehol a külföldön középiskolában nincs. Hogy a tanulók, kik szellemileg különben is túl vannak terhelve, még testileg is megerősítsenek, az nem észszerű dolog. Fölhözza többek közt, hogy erőltető izom munkában igen sok embernek lesz szívtagulása, melyben el is halhat; így volt ez 1866-ban a porosz katonákkal is, kik nagy meneteket csináltak. Kikél egyes tornatanárok azon eljárása ellen, hogy forszirozzák növendékeiknél a rekordot és a versenynél agítálnak, mint valóságos löversenyfutásnál. Ez fejlesztí ugyan egyesekben az ambíciót, de a többiekben morális csüggedést idéz elő. Végül megemlíti, hogy a katonai rendgyakorlatoknak nem barátja és felhívja a szakközegek figyelmét arra, hogy ha már versenyeket rendeznek, akkor szervezzék azt csoportonként és ne egyeseket tüntessenek ki, továbbá, hogy mily neméből a versenynek, az sorshúzással dön-

tendő el. Az előadás után megindult vitában fölemlített az V. ker. főreáliskola math. professorának azon tapasztalata, hogy tornázás után közvetlenül a tanulók szellemileg igen nehezen foglalkoztathatók és felmerült az a vélemény, hogy a versenyek előtt közvetlenül a tanulók orvosilag vizsgáltsanak meg.

* **Tanulmányi kirándulások.** A közoktatásügyi miniszter a tankerületi főigazgatókhoz rendeletet intézett, hogy a természetrajzi és földrajzi oktatás szolgálatában álló avagy a testi nevelés érdekében történendő tanulmányi kirándulásokat a vezető tanárok ezentúl a történelmi és néprajzi szempontból nevezetes helyekkel is hozzák kapcsolatba.

* **1000 délvidéki tanuló Budapesten.** Mozgalmat indítottak a célból, hogy 1000 oly délvidéki elemi iskolás gyermek legyen a kiállításra bemutatva, kik az iskolában tanulták meg a magyar nyelvet. Ez ügyben, mely a legilletékesebb körök figyelmét is felkeltette, az előkészítő bizottság már megalakult. Megkapó és úgy az intézők, mint a gyermekek előtt felejtethetetlen jelenet lesz, midőn az a sok szerb, román, német, tót és horvát anyanyelvű gyermek az 1000 éves Magyarország diadalünnepén magyar szóval, magyar énekkel köszönti majd a magyar hazát. Martin Imre, pancsovai polg. isk. igazgató mult hó 9-én alakította meg az előkészítő bizottságot, melynek értekezletén Molnár József ismertette az ügy eddigi állását, kiemelve különösen azt, hogy e mozgalom érdekében kikérte Dániel Ernő kereskedelmi miniszter és Perczel Dezső belügyminiszter pártfogását. Előbbi a legkedvezményesebb különvonalatot helyezte kilátásba, Perczel miniszter pedig megígérte közbenjárását a fővárosnál, hogy az a gyermekeket elszállásolja és ételmezze. Az előkészítő bizottság az 1000 tanulót a torontálmegyei volt határőrvidéki községek iskoláiból szándékozik összeállítani.

r. v.

KÖZÉLETÜNK.

Van-e segédlelkészekben hiány?

Csodálkozva olvassák e címet a lelkész urak, s valószínű, hogy engemet világtól elmaradottsággal fognak vádolni e kérdés feltevése miatt, most, midőn aktualiter nemcsak a lapokat, hanem az egyházi felsőbb-séget is a segédlelkész-hiány kérdése foglalkoztatja, s igyekeznek módokat keresni e kérdés minél helyesebb, minél kielégítőbb megoldásához.

Valóban, midőn a segédlelkész-hiányról olvasok, eszembe jut az olyan háziasszonyok panasza, kiket vagy szigorúságuk miatt nem szeretnek szolgálni a cselédek, — vagy nem adnak az illetők cselédeknek megérdemelt bért s ellátást, így aztán örökös panaszban vannak cselédhiány miatt.

Nálunk a segédlelkészeknek nincs oly anyagi jövedelem biztosítva, hogy abból, mint intelligens fiatal ember, magát a kor kívánalmaihoz képest ruházhassa, nem is említve azon szükségleteket, melyeket a társas érintkezések szintén igényelnének.

A pályaválasztó fiatal ember előtt, ha előrelátása van, eme nehézségek felmerülnek, s midőn látja azt, hogy más pályák elvégzése után azonnal 3—4 száz forint évi fizetést kaphat a folytonos előbbmenetel reményével, bizony nem vágyik, még ha hivatást érez is magában, a lelkészi pályára, mert megeshetik, hogy minden igyekezete mellett itt egész életén sem viheti 400 frtnál többre.

Igen, ha a lelkészi állás irigyelt javadalmazással volna ellátva, akkor bizonyára ifjaink közül annyian éreznék a belső hivatást, hogy a felvétel alkalmával válogatni lehetne a jelentkezők közül.

Mindaddig, míg úgy a segédlelkészi, mint a lelkészi állások oly gyökeresen szervezve nem lesznek, mint azt Ferenczi sűrgeti, hasztalan igyekeznek a helyzeten az ifjaknak a theologiára kecsegtetésével, ott szép jövedelmekkel való ellátásával, talán a szigor enyhítésével a bajt orvosolni, mert ez megboszulja magát abban a csalódásban, mely bekövetkezik akkor, ha az ifju a theológiáról az életbe kilép.

Hiszen, ha visszatekintek theologiai életemre, hányan voltak közöttünk, kik ott azonkívül, hogy ingyen ellátást, három legácziót kaptak, havonként 25—30 frt bevételt tudtak eszközölni, s bizony látom ezek közül sok olyan még ma is segédlelkész barátomat, a ki ezen jövedelmét talán soha elérni nem fogja.

Hogy pedig ez a visszaesés milyen hatással van a fiatal lélekre, azt egy példával igazolom. Ezelőtt mintegy nyolcz évvel volt Debreczenben egy igen ügyes theologus ifju, ki minden körben szeretett, kedvelt egyéniség volt. Gyors előhaladást, biztos jövőt jósolt neki mindenki, — s ma még segédlelkész egy alföldi faluban. Nem akarom az illetőt felismerhetően körülírni, csak annyit mondhatok, hogy midőn 8 év után a nyáron találkoztam vele, csaknem könnyekre fakasztott az az átalakulás, mi e kollegámon a szegénység, a szolgaság s a sikertelen küzdelem hatása következtében véghez ment. S ma már azon gondolkodik, hogy 8 évi segédlelkészség után bemegy Debreczenbe városi irnoknak.

A mult évben történt az is, hogy egy tíz évet szolgált segédlelkész kollegánk, ki tíz évi pályafutása alatt száz forint jövedelmet nem tudott felmutatni palástja után, mert mint tanító ette kenyerét, — megunva tovább várakozni, elment adótisztnek.

Ugyancsak nem meglepő-e, hogy most, midőn a felső-szabolcsi egyházmegyében három lelkészi állásra volt pályázat hirdetve, a legszerényebb, t. i. 600 frtra értékelt állást egy „*theologiai licenziátus*“ nyerte el. Lehet-e valakinek ellene kifogása? Jelent-e ez szükséglet? A theologusok létszámát kell-e ily esetben szaporítani? Nem! Határozottan nem! Ily irányú törekvéssel magunknak árthatnánk. Kétségbeesett, életunt ifjakat nevelhetnénk, kik 12 évi hosszas küzdelem után azon szomorú valóra ébrednének, hogy sok esetben irigylésre méltó előttök egy 400 frtos fizetéssel bíró tanító sorsa.

Ne a theologusok számát igyekezzünk tehát szaporítani, hanem társítás s affiliálás útján az egyházakat koncentrálni, habár ez némi ellenállást fog is szülni; de hát gyökeres reform mindig rázkódást szül, a mely után aztán édes nyugalom következik. Például a nagybányai egyházmegye 40—43 egyházát minden nagyobb megerősítés nélkül redukálni lehetne 15—16-ra társítás által. De nem tehetik az esperesek, mert ha egy lelkészt kérő egyház kérelmét nem teljesítik, s az a kerületre felebbez, ott azon elv alapján: „*Mig van pályázó, az állásokat be kell tölteni*“, mindig megadják a legkisebb egyházaknak is a választási jogot s szerencsétlenné tesznek egy-egy fiatal embert, kiket vagy a családalkotás vágya, vagy az önállóságra törekvés, vagy mind a kettő a nyomor karjaiba kergetnek.

Társítás folytán aztán a lelkészi kar apadna ugyan számban, de nyerne erőben. Kevesebben osztoznának a kapott s reménybeli államsegélyeken. Kevesebb lelkészi fizetést erősebben segíthetne a közalap is.

Igy aztán nem volna baj, ha 30 éven keresztül nem végezne több, mint 5 theologus évenként, mert a halálozás folytán egyházaink kétharmada társíthatnák.

A segédlelkészi fizetést pedig feltétlenül minél előbb rendezni kell, s az semmi esetre sem lehet kevesebb teljes ellátáson kívül havi 20 forintnál. Stólapercent is feltétlenül adandó, mert a terhes szolgálatokat a nagy egyházakban így aztán a jutalom reményében jobb kedvvel végézik a segédlelkészek.

Midőn minden más pályán a fiatal ember napi ebédjét és vacsoráját ott költheti el, a hol akarja, s olyan minőségben, a mint neki tetszik, — még a subordinatiohoz szokott róm. kath. segédlelkészek is törvényesen megállapított kosztot, s naponként ebédhez és vacsorához bort tartozik adni a lelkész: addig ilyen tekintetben a református segédlelkészre semmi gond sincsen, szegődhetik úgy, a hogy meg tudnak egyezni, s szerencsés csak az, a ki úgy szolgál, mint Jákob.

Ne, ne növeljük mi a theologusok létszámát addig, míg állománybeli ifjainkat elhelyezni a kor követelményeihez képest nem tudjuk. Adjunk a lelkésznek legalább oly jövedelmet, hogy a hat gymn. osztályt végzett körjegyzővel legalább álljon egy sorban anyagilag. Pedig községi adóba nem fizetnek olyan perczentet sok helyen a hívek, mint egyházi adóba, de négy-öt faluból mégis csak összejön annyi, hogy tisztességesen megélhetnek a jegyzők. Pedig ezeknek nagyrésze jól teljesíti az adminisztrációt.

Midőn tehát valaki segédlelkész-hiányról beszél, gondoljon annak egyszerű elmagyarázhatatlan okára, a *fizetés csekélységére*, s midőn e tekintetben javítani akar, szegénységünk miatt más megoldási mód nincs, mint a segédlelkészi fizetés rendezése, s a lelkészi fizetéseknek társítás által való emelése.

Felsővégesi s.-lelk.

Meg kell jegyeznünk, hogy a létező bajok orvoslásának cikkíró úr által ajánlott módját, t. i. a lelkészi fizetéseknek affiliálás és társítás útján való emelését nem helyeselhetjük, mert semmiféle érdekből nem tartjuk kívánatosnak egyházközségeink önállóságának feláldozását, hacsak egyáltalán kikerülhet. Sőt éppen ez önállóság fenntartását tekintjük főczélunk, a melynek minden más mellékezelé alarendelendő. Még tehát a lelkészi fizetések fontos érdekének sem lehetne ily áldozatot hozni, mert a lelkész is az egyházközségért van és nem megfordítva. Cikkíróval együtt mi is hivatkozhatunk e tekintetben Ferenczyre, a ki egyik korábbi cikkében a leghatározottabban állást foglal az affiliálás és társítás eszméje ellen, nagyon helyesen jegyezvén meg, hogy *„helyben lakó lelkész nélkül nincs gyülekezet, távol lakó lelkész szolgálatán nincsen Isten áldása.”* Epen azért az a véleménye, hogy *„nem hajthatjuk mi végre ezt a tömeges öngyilkosságot a magyar kálvinizmus végleges abdikációja nélkül.”* Hanem igenis, ajánlja az adminisztrátor-káplánságot legalább 500 frt fizetéssel, a teljesen ingyenes lelkész- és tanítónevelési rendszert s a szegény ref. szülők tehetséges és árva gyermekeinek e pályákra való felnevelését. Ezt az utat mi is célravezetőbbnek látjuk; különösen pedig az állami dotációtól kell várunk a lehetőségét annak, hogy nyomorral küzdő egyházaink a lelkészi fizetések korszerű kiegészítése által felemeltesse, a mivel együtt kell járnia a segédlelkészekről való gondoskodásnak is. Ez leendő minden bajnak leggyökeresebb orvosszere.

Szerkesztő.

IRODALOM.

Audiatur et altera pars.

— Válasz Censor úr könyvismertetésére. —

(Folytatás.)

Menjünk a bírálat második felére: a fordítás vagy inkább az átdolgozás szigorú bírálatára. Ennek exordiumában rossz néven veszi tőlem Censor úr, hogy a két első kötetre irt bírálatánál részéről jelzett „magyar nyelvtani és irályi szempontokat nem vettem tekintetbe.” Ez igaz. És miért nem vettem tekintetbe? Nem volt rá szükségem! Mert tele volt aprólékos szórszálhasogatásokkal és főleg ósdi nyelvtani fejtegetésekkel. Sőt utólag most azt csudálom, hogy a két első kötetnél, 1888-ban miért nem jelentette ki, hogy a szintén általam 1884-ben irt Zwingli Ulrik élete stb. cz. művem s illetőleg az azon belől 1871-ig visszaterjedőleg folytatott szerény irodalmi működésem nem ér egy fabatkát sem, mert nem az ő nyelvtani utasításainak értelmében jártam el! S mégis miként eshetett, hogy eddig megjelent minden — bár igénytelen — munkámat éppen az irály s illetőleg a magyarosság tekintetében minden egyházi és iskolai, napi és más profán lapok, nyilvános és magán bírálók, előfizetők és olvasók egyaránt kiemelték? Pedig Zwingli Ulrikot egy olyan bíráló ismertette részletesen, két számban, a Prot. E. és Isk. Lap 1884. évf-ban, mint a bpesti theol. akadémia érdemes nester-professora: Farkas József, a ki csak értett a tárgyhoz is, és talán csak tudott és tud magyarul is! Isten Országá két első kötetét, valamint Comenius Ámosról való füzetemet szintén csak megtudta bírálni, többek között, egy Kenessey Kálmán, hogy a többi érdemes bírálókat ne is említsem! Csak egyedül Censor úrnak nem tetszettem sem 1888-ban, sem még inkább 1896-ban. „Pedig — azt mondja Censor úr — higyjem el neki, ha átdolgozás közben azt a bírálatot szem előtt tartom: másképen kerül ki a mű tollam alól s szegény Szarvas Gábor szelleme ott a mennyben, kibékül velem, kinél senki sem bánt el oly magyartalanul ezzel a mi zengzetes szép nyelvünkkel.” Kérem, hagyjunk békét a Szarvas Gábor szellemének, mert biztosíthatom Önt arról, hogy Ő (a szellem t. i.) rám, mint a ki neki földi életében hat éven át, 1875—1881-ig nemcsak közleményeimmel, hanem — mint a Nyelvőr Kalauznak tartalomjegyzéke mutatja — még a mathesisnek nyelvezetére is kiterjedt dolgozatommal szerény munkása voltam, mondom hát, hogy Ő rám nem igen haragudhatik meg; de igenis megharagudnék Censor urra, hogy oly elveket és törvényeket imputál a magyar nyelvnek és zengzetes szép kiejtésének, a melyek — senkit sérteni nem akarok! — benne lehetnek a régi „Debreczeni Grammaticában“, de a melyeket Szarvas Gábor sohasem hirdetett!

Ezen állításom bebizonyítására az alapot Censor úr szolgáltatja kezemhez. Ugyanis párhuzamosan egyes szemelvényeket ad közre arra nézve, hogy miként fordítottam én, és miként fordított volna Censor az én helyemen. S mindjárt az első idézetben keményen megró, a miért az állatsereglet szemlélésénél úgy szólok a gyermekekhez, hogy: „midőn néztétek — merem mondani — általában véve félénken tekintettetek *reájok* s kivált a köztetek való kisebbek meg is ijedtek *tőlük*.” Censor úr szerint így kellett volna: „Ugyebár, magatok is bevalljátok, hogy bátortalanul nézegettétek *azokat* s kisebb tanuló társaitok meg is ijedtek *azoktól*”. Igen, mert C. úr nyilván a régi Cellarius-féle grammatikák után

dolgozott amaz ósdi magyar nyelvtani szabályból indult ki, hogy 3-ik személyű, jobban mondva, határozó névmás (is, ea, id) a magyarban kettő van: személyre *ő*, tárgyra (dologra) *az*. Hát az állatokra? Ezzel a régi magyar nyelvtanok adósok maradtak, hacsak az állatokat — mint a régi rómaiak a rabszolgákat (mancipium) — nem tekintették „dolognak.” Azonban a régi hagyományos felfogást mind a mai népnyelvi, mind az irodalmi használat s illetőleg az újabb magyar nyelvtanítás alaposan halomra dönti az által, hogy *ő* és *az* aequivalens és egyformán használtatik mind a kettő személyeknél is, állatoknál is. Reméllem, Censor úr Aranytól, nem tagadhatja meg, a mit tőlem megtagadott! S ha pl. Arany János az *ő* „rabgolyájában” azt mondja: „Ott maradt *ő* elhagyottan”; s ugyanott: „Még a darvak hátra vannak, Menni *ők* is most akarnak. Nem nézi, csak hallja *öket*”; továbbá, ha Gyulai Páltól így citál *Simonyi Zsigmond*: „Úgy örvend a báránynaknak, csalogatja, öbe veszi (*öket*) (Rendsz. Magyar Nyelvtan, 1879. kiad. 57. lap); végül, ha a Belicza József-féle Magyar nyelvtani kézikönyv V-ik füzetében a „sivatagok és karavánjaik”-ból ezt olvassuk: „Az a derék tyukfaj, mely itt honol, bevárja az utast 80 v. 100 lépésnyire, midőn egyszerre eltűnnek a szem elől, mintha a föld nyelte volna el *öket* . . . az izmos mell erőt kölcsönöz *nekik*”: akkor én is helyesen, törvényesen és nagyatosan írtam az „*Ő*” névmás megfelelő eseteit a fennebbi példában.

Egy másik megrovása, hogy nem tudom a *a ki* és *a mely* visszavivő (jobban mondva viszonyuló v. vonatkozó) névmásokról, hogy az előbbi csak személyre, az utóbbi csak tárgyra tartozik. Engedelmet kérek: *tudom*. De a Censor úr által felhozott példa egyáltalában nem alkalmas arra, hogy e tekintetben tudatlanságom evidenssé legyen. Mert a magyar nyelvben is — mint más nyelvekben — a viszonyuló névmás igen gyakran ahhoz a szóhoz is viszonyul, a mely tulajdonképen jelzője, vagy értelmezője annak a szónak, melyre a viszonyuló névmásnak tulajdonképen vonatkozni kellene. Pl. ha a Censor úr által terhemre idézett példában *Jézusnak* mint személynek értelmezője (postpositio) a *világosságnak* („Legeltessétek szemeiteket Jézuson, az igazi Világosságon” . . .), akkor a viszonyuló névmás tartozhatik a jelzett szóra is (Jézus), a jelző v. értelmező szóra is (világosság) — ha t. i. ezt az állítmány megengedi. A példában Jézus = igazi világosság; állítmány: világít; most már az a kérdés: *ki* vagy *mi* világít inkább: Jézus-e, vagy a világosság? Ha Jézusra gondolok, akkor metaphorice *Ő* világít s ez esetben a viszonyuló névmás: *a ki*, de ha a világosságra gondolok, akkor a viszonyuló névmás *a mely*. Ez az árnyalati különbség természetesen elesik, ha pl. a jelzői összekötés mellékmondatban történék, így: „Jézus, *a ki* igazi világosság, a sötétség fejedelme nem lehet.” Ha tehát egy ilyenféle mondatban használok vala az *a mely* névmást: a „megrovási kalandban” méltán részesíthetett volna Censor úr. Hát Arany Jánost nem róvja-e meg, hogy Toldiban a viszonyuló névmást nem a *szabály* szerint használta, mondván: „Jött az édes *álmom*, *a ki* legjobb orvos ezen a világon” . . . Következőleg nem fogadhatom el azt a másik megrovását sem, hogy a Szentléleknel szintén *a mely* névmást használtam „*a ki*” helyett, abból az okból, hogy különbséget teszek theismus és deismus, orthodox és modern theol. dogmatikus felfogás közt és azt mondom, hogy híven Bpsten 1870—73-ban nyert theologiai álláspontomhoz azok közé tartozom, a kik a Szentleket egymagában nem

személyes Istennek, hanem isteni adományból származó oly *ható erőnek* tekintem, *a mely* minél nagyobb mértékben van meg valakiben, annál közelebb áll Istenhez! Azt pedig, hogy C. úr még a nyilvánvaló sajtóhibából is kicsinyeskedésében tőkét farag ellenem: „jóakaratótól” nem tételeztem volna fel. Mert hogy ne tudtam, vagy ne így írtam volna: „És mi az eszköz, a melylyel” . . . (sajtóhiba, vagy a sokszor homályos festékű kefelevonatban történt elnézés folytán „a melyekkel” . . .), azt Censor úron kívül mások, a kik művemét olvasták v. olvassák, képtelenségnek tartották volna. Mint szintén tördelésből ott maradt ezen sajtóhibát is: „*a kő* nem tud *kiáltó*” — e helyett *kiáltani* — más, lelkiismeretesen idéző kritikus nem ékeli be két lapról (a 122—123-ról) egyetlen egy, összefüggés nélküli oly mondatba, a melynek ama sajtóhiba nélkül sem volna semmi értelme. De ennek be kellett teljesedni azért, hogy zárójel közt rám süthesse ezt az ítéletet: „még jóformán érteni sem lehet”. Végezetül ennél a pontnál: ez az igeszó „megkap” miért *izléstelen*? Utána néztem az akadémiai és a magyar nyelv teljes szótárában: de egyikben sincs az obscenek közt jelezve (pardon! Censor úr szerint: „de egyikben sem jelezték ezt a szót az obscenek közt” a mint hátrább látni fogjuk). Miért ne volna *izléses*, magyaros az „elnyer” v. „részesül” s más hasonló v. rokonértelmű szavak mellett, a melyeket viszont más helyeken akárhányszor használtam „kap”, „megkap” stb. helyett.

(Vége köv.)

Benke István.

Filléres füzetkék. Kiadja a Gönczy-egylet Debreczenben. I. sorozat (piros füzetkék gyermekek számára). Megjelent belőle idáig három szám: 1. szám: *Ima könyvecské*. Irta Csiky Lajos. Ára 20 fillér. 2. szám: *Játékkönyvecské*. Irta Porzolt Lajos, ára 16 fillér; 3. szám: *Béri Balogh Ádám*, kurucz brigadéros. Történeti színmű egy felvonásban. Irta Eötvös Károly Lajos, ára 8 fillér. A füzetek 16 r. alakúak.

Csiky Imakönyve 40 lapon a gyermek értelméhez alkalmazott áhítatos imádságokat foglal magában köz-, vásár- és ünnepnapokra, valamint a gyermek életében előforduló alkalmakra. Vannak közöttük egészen picziny gyermekek gagyogó ajkaira illő pár sornyi, vannak a Fröbel-kertbe járó nagyobbaknak való hosszabb fohászok. Egyszerű bensőség, lélekteljes melegség ömlik el Csiky imáin páthosz és phrásis nélkül. Az apostol szerint valóban tejnek italával táplálja a gyöngye gyermeki lelkét és nem kemény eledellel, melyet meg nem bírhatnának. Imakönyvecskéje — azt hisszük — mihamar olyan nélkülözhetetlen barátja lesz a kicsinyeknek, a milyen kedvelt házi kincse a „*hit, remény és szeretet könyve*” a nagyoknak. Kár, hogy ezt a számot a tartóságra való tekintetből kissé erősebb papírra s gondosabban nem nyomtatta ki a Gönczy-egylet. Kapcsolatban ez imák ismertetésével, a korra, az emberekre, de a könyvecskére is világot vető két dologról emlékszünk meg. A Gönczy-egylet füzetkéinek terjesztése végett több paedagógust, papot és tanítót fölkeresett; küldött nekik néhány példányt az Imakönyvecskékből is. Így küldött a budai paedagógium igazgatójának Gyertyánffy Istvánnak, meg az újvidéki rabbinak is. A tudós igazgató úr azt válaszolta, hogy az ő vezetése alatti intézet interkonfessionális, tehát kimélték őt meg mások ilyen hitfelekezeti iratoktól (nb. az imádságok keresztyén szellemben, de nem felekezeti czéllal vannak írva, hacsak az nem az, hogy az úri imádság az ismert prot. clausu-

lával közöltetett), a rabbinus pedig azt írta, hogy a 10 példányt már elárúsította és kér még huszat. Fiat applicatio!* A *Játék-könyvecskében Porzsol Lajos*, fővárosi újságíró és a gyermekirodalomnak ismert művelője ad elő több gyermekjátékot. Sok utánjárás kellett összeállításukhoz, s a gyermekeknek bizonyára örömet fog velök az író szerezni a mellett, hogy a testgyakorlást is előmozdítja. A Rákóczy-féle kuruczháború egyik híres hőseivel s e hős életéből egy kiváló s végén tragikus mozzanattal ismertet meg *Eötvös Károly Lajos* I fejezetes, színművében, *Kéri Balogh Ádám*ban. Eötvös K. Lajosnak mindenhová elér gyors, találatos esze, erős akarata és kiváló szelleme. A Fülléres füzetek is az ő eszméje s im maga jár elől jó példával, mikor az ifjusági színművet valódi írói temperamentummal és szép, gördülékeny költői nyelven megírta.

E három füzet után méltó érdeklődéssel várjuk a füzetek többi számait is. A derék vállalatot ajánljuk olvasóink szíves figyelmébe!

Megjelent: *Hit, remény és szeretet könyve* az élet kedvező és kedvezőtlen napjaira. Imádságok és elmélkedések a magyar protestáns nép számára *Csiky Lajos* debreczeni evang. ref. hittanártól. Negyedik javított kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája, 1896. Rövid időn ismertetni fogjuk.

„**Tanítók (tanítónők) jogai és kötelességei**“ című munka második bővített és átdolgozott kiadására hirdet előfizetést dr. *Szabó Mihály*, Kolozsmegye kir. segéd-tanfelügyelője. A munka értékét bizonyítja, hogy az első kiadás 2000 példányra egy félév alatt elfogyott. A második kiadás 1896. márczius második felében jelenik meg, előfizetési ára 2 frt.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

12. A búcsui ev. ref. egyház története (dióhéjban).

Búcsu, Beregszász város közvetlen közelében, 916 kat. hold föld területtel, 62 házban 126 ref. és 214 r. és g. kath. lakosság között, kik a beregszászi r. kath. plébániához tartoznak, osztozott a reformációval bekezdett mozgalmakban Beregszász sorsában.

A reformáció kezdetén mindjárt az új tanhoz csatlakozott a lakosság s kezükhöz vevék a római kath. papi birtokokat. Lónyai Zsigmond Ilona leánya után a munkácsi és szentmiklósi uradalom a Rákóczy-családra szállván, ezek idejében békésen tenyészett az újított vallást követő egyház.

Letűnven azonban a Rákócziak kora, már 1755. évben a ref. predikátor a beregszászi r. kath. plébános által kiszóratott a lelkészi telekből, a ki az épületeket széthányatta, a telket felszántatta s az összes egyházi birtokokat elfoglalta. A község lakosai hasztalan kísérlettek meg ellenállást és Szoboszlai Fekete János búcsui birtokos siker nélkül vágta össze háromszor szántás közben a plébánosi ekét, Eötvös megyei alispán által V.-Naményba idéztetett és két tehene 25 frtban elfoglatott, maga is pedig fogságot szenvedett.

* Az illető igazgató úr duzzogása azt mutatja, hogy épen nem való egy „interkonfessionális“ intézet élére az, a kin annyira erőt vett, az újabb kedvezőtlen alakulások folytán, eredeti katolikus elfogultsága, hogy mindenben, a mi Debreczenből származik, kálvinista felekezetiiséget lát, talán még a debreczeni kolbászban is. Ezt pedig némelyek szerint, még a jézsuita páterek sem vetik meg. Szerk.

A ref. egyház így birtokaiból kiforgatva, lelkészt nem tarthatott s Beregszásznak lett filája. Később a temetőnek felfogott cserjésben épített egy házikót, melynek egyik része imaházul, másik része a lévitának lakásul s iskolául szolgált.

Főbb birtokosok lettek itt ekkor: gr. Schönborn 2 telekkel, br. Sztojka 8 telekkel r. kath. vallásuak és Ludányi Bay Terézia ref. vallásu kegyes nő, Kajdy Lajos gecsei lakos, főszolgabíró nője.

A katolikus földesurak katolikus jobbágyokat, a református birtokosok református jobbágyokat telepítettek birtokaikba. Eképen nyert állandóságot Beregszász szomszédságában egy kis ref. vallásu nyáj.

A ref. földesúr és jobbágyai s a Fejes és Barmos kismemesi birtokos családok erősen fajjalák egyházi vagyonuknak elvesztését, s minden lehető alkalmat felhasználtak a szerencsétlenség reparálására.

Az alkalmat meghozta a községet birtokló említett földesurak érdekazonossága, hogy a jobbágyi birtokok a földesúri birtokoktól elkülöníttessenek.

Ebből folyólag határozatba ment, mivel a r. kath. plébánosnak egy telki illetősége van, hogy ugyanannyi a közös területből a reformátusok lelkészének is kiadandó legyen.

A lelkes Bay-Kajdy házastársak kimutatták csakhamar, hogy ref. lelkészség és egyház csakugyan létezik itt. Ennek kimutathatása munkába vétetett általuk a vármegyén: hogy templomot, tornyot építeni lehessen. Az egyházmegyén pedig: hogy saját lelkész-tanítót tarthasson.

Az építkezésre megadta az engedélyt tek. Lónyay László ordinárius viczispán. A lelkésztartásra: a beregi ref. egyházmegye közgyűlése. És miután Kajdy Lajosné Bay Terézia háromszög alakú kuriális telkéből a temető mellett, az utca sarkon templom, torony és lelkészlak számára egy telepedési helyet ajándékozott: az egyháztagok, adományozónak erdeiből, templomot, tornyot, lelkészlakot építettek s első lelkészül 1803. évben Vásárhelyi Samuel lelkészt beállították. Ezt követte 1804-ben Várad István, 1807-ben Lőrinczi Ferencz, 1810-ben Szűk István, 1813-ban Kovács Pál, 1815-ben Komáromy József, 1820-ban Hamar Mihály, 1823-ban Boros János, kinek lelkészkedése idején történt az arányosítás, a mikor a lelkészség részére kihasogattatott fordulóknban a közös területből 42 hold szántó, kaszáló s erdő-legelő illeték 1200 ölével. 1832. évben Szücs János, 1834-ben másodsor Komáromy József, 1839-ben Barati János, 1840-ben Kőrösy András, 1848-ban Jánki Zsigmond, 1852-ben Bereczky János, a ki a parochián építetett egy szobácskából álló házat egy énekvezető és tanító számára, saját költségére. 1855. évben Darcsi Miklós, kinek idejében adatott el a lelkészi erdőilletőségnek faja 555 frt 85 kr.-ért, mely összeg a lelkész 10 öl fájának fizetéséhez szolgáltatja az alapot. Ugyancsak Darcsi M. lelkész idejében létesült egy takarékmagtár, — a legelső Beregmegyében — mely már több ízben mutatkozott hasznos intézménynek. Szintén Darcsi Miklós hozta napirendre egy új templom s torony építését szilárd anyagokból, melyhez Rác István beregszászi lakos, de már búcsui birtokos, azonnal 100 szekér követ ajándékozott. 1864. évben Bátorkeszi Sámuel lakott itt 5 hónapig, Sütő Kálmán jelenlegi esperes 1854—65. évben 6 hónapig. Előbbi lelkész Génesbe, emez Somba ment lelkészül. 1865-ben Iván Endre, kinek idejében épült fel a régi fa templom s torony helyett, egy új, szilárd anyagból, fájdalom, nem elegendő szakértelem s felügyelet mellett, mivel e hiányok folytán a leggyaralóbb anyagok a leg-

kiválóbb helyekre rakatván, már a torony reparációjára azóta 350 frt újabb kiadást kellett tenni. 1875. év ápr. 15. óta Nemes Ferencz tölti be a lelkészi hivatalt, a kinek idejében vétetett tervbe egy új lelkészi laknak építése a régi, szűk, egészségtelen, elavult, sövényből készült lelkészi lak helyett. Építési alapul ugyan az egyháztagok nyers erején kívül csakis egyes kegyes jöltevek és intézetek segélye esett kilátásba.

1885. évben nyújtotta a legelső segélyt a király, azután évenként az országos ref. közalap, mr. ref. s. egyelet, államsegély, egy beregszászi kegyes hagyományozó, egy pénzügyintézet s pár jószívű egyén 1001 frt, végre az egyház 200 frtjával = 1201 frt pénzköltséggel be lőn fejezve az új lelkészi lakás. 1895. július 8-án Nemes Ferencz lelkész családjával a kor kívánalma szerint épült s szerelt lakásba beköltözött.

Az egyház iskolai ügyét 1803—1873. évig a szolgálatban levő lelkészek látták el. 1873. évben tervezetett — mivel a többi felekezetűeknek semmi iskolájuk nem volt — Talapkovics Emil bereg-ungmegyei tanfelügyelő közbenjöttével az első községi iskola, az állam által 1200 frt árért vásárolt telken s épületben, s kétszer egymásután az iskolaszék által ref. vallású tanító választott. Harmad ízben ideiglenes róm. kath. tanító helyezettvén be, a községi iskola pedig államivá nyilvánítatván, a r. kath. tanfelügyelők — a beregszászi plebánosok pressiója folytán — a szóbeli egyességet megkerülve, r. kath. vallású egyénekkel töltik most be. Hitoktatást azonban a lelkész végezi.

Öszeírogattam — a mások hibája, vagy talán rosszakarata folytán is — meglehet, elkésve.*

Kelt Búcsuban (Bereg megye), 1896. január 16-án.

Nemes Ferencs,
ev. ref. lelkész.

13. A mihálydi ev. ref. egyházból.

Tisztelt Szerkesztő úr!

Egyházkerületünk intézkedése folytán óhajtottam összegyűjteni azon adatokat, melyek az 1822. évig a debreczeni, 1822-től a felső-szabolcsi egyházmegyébe kebelezett *Mihálydi* ev. ref. egyház történelmére vonatkoznak, s ezt magamnak kellett eszközölnöm, mint a ki sokkal régebbi idő óta ismerem egyházunk viszonyait, mint lelkészünk, s ezenkívül ez adatok összegyűjtésében családi irataimat — mikből egyházunk multját láthatom — is fel tudtam használni.**

Mihálydi község a Hunyadiak korában már létezett, a közeli Szakoly községgel a Tököliek birtoka volt, a későbbi, sőt a jelenlegi birtokosok egyrésze is, női ágon ezektől származik, ezektől örökösödés útján bírja birtokát; mikor lett a község lakossága a megtisztított vallás hívévé, semmi adattal nem igazolható; legrégebbi okirat, mely kezeim közt van, 1606-ról szól s ez azt mutatja, hogy a községben a gyümölcsenyésztés elég virágzó volt; templomunk igen régi, külalakja azt mutatja, hogy nem református templomnak építettett s apáinkról reánk maradt szájhagyomány, hogy a mikor a mult században e templomot elődeink javították, a lehullott és levert vakolatok alatt festéseket találtak a falakon; igen természetes, hogy ez akkori viszonyok közt ha feltűnt is, arra semmi súly nem helyeztetett.

* Másokhoz képest még nagyon jókor, hiszen a 12-ik helyre jutott hatodfélszáz egyház között. Szerkesztő.

** Ez a becses vállalkozás egy újabb bizonyítéka a kiváló férfi buzgóságának. Vajha másoknál is követésre találna. Különösen földbirtokos családaink levelesládái általában sok értékes adatot szolgáltatathatnának más helyeken is egyházaink történetéhez. Kivánatos, hogy a lelkész urak azokat is használják fel. Szerkesztő.

Egyházunk legrégebbi okirata 1686-ból márcz. 16-án Szatmáron kelt, „Salvae guardia“-ja Caraffa Antal tábornoknak, melyet a „Siholdy“ (tehát a Mihálydi szó németes leírása) „egyház iskolája, pásztorja és professora“ biztosítására adott, megvédendő azokat a „Német, Magyar és Horvát katonaság“ erőszakosságától.

Tehát a híres hóhér életében is volt oly időpont, mikor emberbaráti érzület uralkodott lelkületén, ha ugyan ezt vagy a körülmények nem kívánták, vagy más indok nem okozta.

Legrégebbi egyházi jegyzőkönyvünk 1794. május 8-ról szól, a mikor „elhatároztatott, hogy ezentúl presbiteri gyűlés csak a paróchia-háznál s praedicator jelenlétében tartassék. Curatorságra választott Ns. Nzetes és Vitézlő Balogh Ferencz úr, egyházfiségra Ns. Horváth János, s akkori praedicator T. Vágó János által megeskettettek.“

1794. május 15-ről feljegyzés: „rendeltetett, hogy a paráznak, kik eddig csak privatim a Praedicator házában 2—3 tanuk jelenlétében tartottak poenitentiát, ezentúl a templomban és templom előtt történjék az, csak egy hét mulva és vasárnap absolváltassanak“, — utánna jegyezve: „De ez anno 1795. töröltetett.“

Bizonyosan ekkor javították a templomot, ekkor láttak annak falain festett képeket, mert ugyan e lapon össze vannak írva, kik adakoztak a templom javítására; az adomány összege 173 v. frtot tett.

Ezután több lap hiányzik e jegyzőkönyvből, de a gondos kezű, ki bizonyosan t. Vágó János praedicator úr volt, megírta a jegyzőkönyv *mutató tábláját* is, és e szerint a hiányzó lapokon voltak érdekes dolgok, u. m. T. Gulátsy Antal úr a praedicator fizetését javította. Oskola építettett. A gyalázatba jött kanna helyett új öntetett. Mi történt e kannával, mi okon „jött gyalázatba“, nem tudható; jelenben két czinkannája van az egyháznak, egyik nagyobb, 10—12 literes, felirata ez: Kut. J. A. Oross Görg Vette Mihálydi Eccesiában Anno 1.7.3.8. — és van egy kisebb kanna 6—8 literes, melynek felirata: A Mihálydi Reformata Sz. Ekklezsia készítettette A. o. 1802. Bizonyosan ez lesz, mi a „gyalázatba“ jött helyett készítettett. Hogy pedig Gulátsy Antal — közlőnek anyai ágon egyik őse — jó tagja volt egyházának, igazolva van a ma is használt egyik úrvacsorai ezüst pohár felírásával: *A Mihálydi Reformata Szent Ekklesia számára Tt. Gulátsy Antal úr nagyobbította ezen Poharat 1799.*

Másik úrasztalához használt poharunk ezüst, aranyozva, sokkal régebbi, felirata: M E 1656. (Mihálydi Egyház 1656.)

Hogy már e korban megvolt sok egyháztagban a hajlam a behivatalnokok fizetése kevesbitéséhez, kitűnik az 1813. auguszt. 17-iki bejegyzésből, hol a Tractust arra kéri, engedje meg, hogy „kis vékával fizessenek“ papnak, tanítónak; ezt azonban a Tractus meg nem engedte.

E legrégebbi jegyzőkönyv 1816-ban végződik, Földvári József debreczeni esperes rendeleteivel, s annak végső lapjára fel van jegyezve a behivatalnokok akkori díjlevele, a mely szerint:

Praedicator fizetése: 40 v. frt, minden egész házas ad 1 köből életet, fél házas 2 vékát, minden egész gazda egy szekér szénát, vagy helyette 3 máriást. Fűteni való fát 10 szekérrel, annyi szalmát, ugarba 4 hold földet szántanak. Fél mása só, 20 font fagyú, 2 itze zsir, 2 itze vaj.

Oskolamester fizetése: 20 v. frt, 3 köből őszi vetés 2-szeri szántásban. Minden gazda 1 véka életet fizet.

Olvasó gyermek 10 garast. Declinista, Companista, Conjugista 20 garast, Gramatista 1 r. frtot 30 krt, Syntaxista 2 r. frtot. Tíz szekér fa, annyi szalma. A leányokért olvasókért 30 kr., 1 véka élet; nagyobbakért 1 frt és 1 véka élet. Predicatio halottért 24 kr., énekszósért 12 kr. Tíz font fagyú.

Tehát e század elején iskolánkban latin nyelv is tanított.

Az adózók névsora évről-évre pontosan össze van írva, szép számmal voltak, predikátor 94 k. 2 véka életet is kapott évente, — de biz e bevétele évről-évre apadt.

Másik jegyzőkönyv kezdődik 1816-ban „Vágó János predicatora és T. Ns. Nzetes és Vitélő Ujfalussy György curatorságában“, végződik 1835-ben.

Debreczen városa ez időben is érezte jótékony-ságát a szomszéd kis gyülekezetekkel, s 1818. febr. 20. „Debreczen város nagyérdemű főbírája T. Simonffy Sámuel és nagybölcseességű tanácsa a mihálydi ügyefogyott Eklézsiának alázatos esedezésére“ 40 szál jöfélé tölgyfát adott, oly véggel, hogy abból a megroskadott ócska ház helyett új, tisztességes paróchia építtessék.

1822-ben a felső-szabolcsi egyházmegyéhez csatoltatott a mihálydi egyház, s Almássy Sámuel esperes Balkányba hívja meg traktuális gyűlésre.

1821-ben temploma tetejét zsindelezte az egyház.

1824-ben Ns. Kálmánchelyi Boldizsár curatorságában a paróchián „új leveles kaput“ készített s az iskola „leroskadt falait kidüzteti, új falakat rakat.“

Anno 1826. A harang koronáját újból készítik.

1828. febr. 18. A nagyobbik harang „a nagy hideg miatt meghasadt“ s elhatározzák, hogy a szentgyörgynapi vásáron Debreczenben „kész haranggal kicseréltessék“. Költségekre minden egész gazda fizessen 1 R. frtot, fél telkes fél frtot, „a forintosok pedig 15 kroat.“

1828. augusztusban pedig, hogy „a főbb iskolák számára kéregető Deakoknak a helységben fel és alá járása elkerültessék, az Eklézsia Cassájából adódjon 2 frt 30 kr, melyből a szolgának 12 kr jusson, a Collegium számára pedig 2 frt adódjon, mely summa a Supplicans által előadandó Libellusba kerüljön“.

1828. szept. 15. Feljegyezzék „a harangra adakozók nevei“ s „a tulkitott harangnak megalkuvására és kihozására maga forspontján ment el T. Ujfalussy Mihály úr, nemkülönben Naményba kétszer, mind a mezvásárlás mind a haza hozásra maga kutján (talán költséget értettek), melyel megmutatta, hogy oszlop tagja az eklézsiának, melyért várhatja jutalmát Istentől.“ Ez most a kisebbik harangnak felírata: A mihálydi nemes reformata eklézsia maga költségén készítette 1828. esztben. Öntötte Eberhard Henrik Pesten 1828. Naményba bizonyosan fa és zsindelem neműekért kellett járni.

Anno 1831 „Végeztetett, hogy a Parochiális házat építeni kell“ talán a szegény praedicator keserőségének akart kifejezést adni, midőn e határozat után írta: „eddig ez mind füstbe ment“. Curator volt eddig Ns. Nzetes és Vitélő Morvay István uram. S ugyanazon évben ismét végeztek: „meg kell venni a Parochiális házhoz az ágasokat, deszkát, kéményhez téglát“, s a bizonyosan rossz lakásban kínlódó pap újból kiönté fájdalmát ezen bejegyzéssel „De ebből se lett semmi“.

Anno 1831. „Julius és Augustus hónapokban volt a Cholera dőghalál, de Istené a dicsőség, Mihálydiban senki ebben meg nem halt.“

Sok küzdelem után 1832. aug. 28-án „álított fel az új paróchia ház“, de elkészítve nem lett, mert anno 1834. jun. 3. az van feljegyezve, hogy „T. Jánky Istvánné asszony 100 frtot adott a paróchia ház felépítésére, és

ebből az asztalosnak ment 34 v. frt, a többi Nzetes Barnus János úr magáéból fizette, a kéményhez 400 téglát adott T. Kálmánchelyi János úr, a kéményt pedig elkészítette T. Ujfalussy Mihály úr.“

1834. október 19. T. Vágó János 40 évi szolgálata után elöregedve, elbetegesedve, lemond, — az egyház meleg hangon ismeri el érdemeit, s kéri az esperest, rendeljen a beteg pap mellé segítséget, s 1835-ben Szabó József nevű lelkésze volt az egyháznak, de ez évben nincs semmi jegyzőkönyvi feljegyzés.

1836-ban Balsay Dániel lett lelkész, s a május 8-án tartott gyűlés összeírja az adózókat, volt egész béres 52, fél béres 46, 1 frtot fizető 43, 30 kros 3. Tehát a hívek fogyása, szegényedése évről-évre szembetűnő.

1836. máj. 29. „Az új paróchiaház nedves, penészes.“ „Öt ritka buzgalmu és adakozásban fáradhatlan egyháztag a 3 első szobát saját költségén kideszkáztatja.“ Neveiket nem akarták feljegyeztetni.

A torony ugyanez évben ujított, 915 v. frtba került, „mely összegből Nemes Barnus János úr 125, Ujfalussy Mihály úr 100 v. frtot adott.“

Ugyanezen évben „id. Barnus Jánosné Morvay Éva nagyszony a könyöklőre egy zöld bársony szőnyeget, adott, Toldi István és hitese társa a szószék felüti összeomlott koronát saját erszényéből 40 v. frtért újból készítették.“

Baksay Dániel 1838-ig volt az egyház praedicatora, innen nádudvari lelkésznek hivatott, jegyzőkönyvek, anyakönyvek az ő idejében a legnagyobb pontossággal vezetvék. Követte őt hivatalában Tóth Miklós.

1838. aug. 19. A kisebb harang meghasadt, Tasnádi Antal harangöntő új, 2 mázsás harangot öntött.

1838. decz. 1-én volt a belső emberek „marasztása“, lelkészt marasztják, de oskolamestert Kádár Gábor urat nem.

A Duna áradása által megkárosult pesti ref. ekklia segélyezésére gyűjtést rendez az egyház, a begyűlt termékeket eladva, 9 v. frtot ad át esperesnek.

1838. decz. A „meg nem marasztott“ tanító kegyelmet kér az egyháztól, igéri javulását és csakugyan kegyelmet nyer a régi, szinte 40 éves öreg szolgáló hibáért, — mi bizonyosan egy kis korhelykedés lehetett; de a kegyelem feltételeken adatik, feltételek ezek:

1-ször. Gelsére (szomszéd falu) sem neki, sem feleségének kérés és engedelem nélkül nem szabad menni „az eklézsia előtt tudva levő és tanító úrnak is értésére adott és helyeslett okokból“.

2 szor. „Nemzetes Fő Curator úr a helybeli italmérőket tiltsa meg, hogy Rector uram házába italt hitelbe vagy életért adni ne merészeljék, különben az Eklézsia nem engedi adósságokat bevételni; ha pedig ezen megtiltás ellenére is italt mernének adni a korcsmárosok: megbüntettetnek.“

Ha az állam pénzügyi politikájával ellentétben nem állana — hála Istennek, nem a mai tanítókra nézve értem ezt — nem volna-e üdvös a presbiteriumnak ily nagy hatalma ma is — a korcsmárosokkal szemben?

Kádár Recturamnak e szigorúság használt, még évekig, haláláig „megelégedésre“ tanított, s e tilalom egészségére sem lett káros.

1839. ápril 2. „A templom javítása 176 v. frtba került, azon kívül a mestereknek az Ekklia tagjai sorban adtak kosztot.“

1839. decz. 1. „Presbyterre választott T. Ujfalussy József úr“, ő később évtizedeken volt az egyház gondnoka, majd éveken át a felső-szabolcsi egyházmegye tanácsbírája, segédgondnoka s 1881-ben zsinati képviselője.

1841-ben főgondnokká Ujfalussy J. választott.

1841. május 30. A templom igazításhoz kezdenek, ugyancsak ekkor a tanulni köteles 7—12 éves gyermekek összeírattak.

1843. febr. 5. Az elgyengült öreg tanító Kádár helyett Czece József n.-szántói tanítót hívják.

1844—45-ben semmi megjegyezni való, 1846-ban lett végrehajtva a tagosítás, tanító kapott 23½ hold, lelkész 47½ hold, az egyház 29 hold földet — egy tagban.

1848. jun. 12. Tóth Miklós lelkész és főgondnok Ujfalussy József, mint tractus küldöttei összeírják, mi a lelkész, tanító és egyház jövedelme.

1849. jan. 2. „A templomban tartott igen népes gyülekezet a tisztelt főgondnok úr felhívására egyértelműleg elhatározta az egyik harang átadását az ország számára, mely Balkányba a községházához vitetett Ns. Dibacz Sándor szekerén.”

És, a mint a kezeim közt levő családi irataimmal igazolhatom, a főgondnok ezért a n.-váradai hadi törvényszék elé lett később idézve.

Ugy a nemzetre, mint felekezetünkre szomorú napok következtek, míg a nemzet által óriási vagyonnal ellátott klérus szövetkezett elnyomóinkkal — a magyar protestáns felekezet szenvedett a nemzettel együtt — és ez elnyomatás nem szállította alá, sőt talán növelte egyháza, iskolái, intézményei iránti buzgalmát, s a felekezet minden tagja mintegy érezte, hogy a mikor „a magyar vallásért tesz”, „a magyar hazáért cselekszik.” Ezt mutatja egyházunk története is.

1850. febr. 10. A régi papi díjlevelet módosítják, emelik a lelkészi fizetést és biztosabb alapra helyezik, az eddigi 40 v. frt helyett 100 p. frtra, az eddigi bizonytalan termény fizetést fix fizetésre, 50 köbölre; fáját feivágatják.

1850. máj. 11. Már el van tiltva a presbiteri gyűlés tartás. Főgondnok 3 egyenlő fordulóra osztja, a helyes gazdálkodás elveinek megfelelőleg, lelkész, tanító és egyház tagos birtokát.

1850. decz. 26. Tóth Miklós lelkész eltávozik, cserél gyulaházi lelkész Kis Bálinttal.

1852-ben főgondnok a temetőt ákáczzal körülülteteti, s ma ez minden 8—10 évben szép jövedelmet ad az egyháznak.

1852. máj. 1. Kis Bálint lelkész újból cserél encsencsi lelkész Béresi Istvánnal, őt és fiát Dánielt, mint segédlelkészt, az egyház elfogadja.

1852. decz. 11. A 10 szekér gallyfa helyett lelkésznek 6, tanítónak 4 öl kemény tűzifát ad az egyház; tehát fizetéseiket javítja.

1856. márcz. 1. Czene József tanító elhalván, Balogh Antal encsencsi tanítót hívja meg az egyház, eddigi 20 v. frt fizetését 50 p. frtra emeli. Tanuló gyermekek száma 80.

1857. jun. 27. A templom átjavíttatik 1600 p. frt költséggel s november 4-én ünnepélyes isteniszteletet tart abban nt. Révész Bálint debreczeni lelkész.

1857-ben az 1849-ben a hazának adott harang helyett 4 mázsás új harangot öntetnek, fontja került 1 frt 6 krba, e felírással: A MIHÁLYDI EV. REF. EGYHÁZ HÍVEI ADAKOZÁSÁBÓL öntötte Csepelyi Ferencz 1857. A sok költség fedezésére fuvart vállalnak, Kállóba szállítanak 155 öl fát, Bátorból Debreczenbe 500 mázsa dohányt.

1858-ban Béresy István lelkész elhalván, következik utána fia Dániel.

1860. Budaházi Tamás, ennek távozta után Gellér János sámsoni tanító jó az egyházba.

1861. aug. 25. B. Eötvös Dénes — a miniszter

testvére — a paróchiális épületek kijavítására 4000 téglát ad, a javításhoz szükséges meszet, mesterember költségét Ujfalussy József fizeti.

1862-ben ismét Balogh Antal jön vissza tanítónak.

1864-ben hatvan köből rozsszal takarékmagtárt alapít az egyház, ebből 10 köblöt b. Eötvös, 10 köblöt Ujfalussy József ad, a többit az egyház tagjai.

1864. szept. 14. B. Eötvös Dénest, érdemei elismerésül, presbiternek választják s gyűléseinken részt vesz. Mit mondanának erre a Zichy Nándorok?

1865. márcz. 14. s több napjain egyházmegyei helyosztó gyűlés tartatott kis egyházunkban, a világi tanácsbírói állásra választattak Ujfalussy József és Jármay Elek urak.

1868. ápril 18. Legátust kér az egyház, díját 10 frtban állapítja meg.

1869. aug. Ujfalussy József 50 frtot, Béressy Dániel 10 frtot adnak az egyház szükségére.

1869. Ujfalussy József 400 frt alapítványt tesz, ebből a kamatok ¼ része tanító részére, ¾ része szegény iskolás gyermekeknek adandó.

1871-ben tanító Szabó Mihály, egy év mulva Szunyogh Atilla. Ugyanazon évben magtárt építenek, 100 köből rozst eladnak.

1872-ben az egyházi tagos birtok ákáczzal körülültetetik.

1872. febr. Az iskola fedésére 800 kéve nádat ajándékoz főgondnok Ujfalussy József.

1872. B. Eötvös Dénes 100 frt alapítványt tesz az egyház javára.

1874-ben az egyházból elköltözött főgondnok helyett Ujfalussy Béla választatott.

Az eddig természetben teljesített szántás helyett lelkész 30, tanító 15 frt szántás váltságot kap.

1878-ban Porkoláb János, 1879-ben Szombati Imre a tanító. 1881-ben már Kalas János.

1881-ben a magtár jövedelméből megveszi egyház azon belsőséget, melyen most új iskolája áll, mely belsőség ma 1000 frtot megér.

1881-ben úgy a papi, mint a tanítói díjlevél átala-kíttatik, mindkét belhivatalnok előnyére.

1882-ben Béresy Dániel ér-semjéni lelkészül választatván, utóda lett Kolos Barnabás. Ez évben a lelkészi lak teljesen javíttatik.

1883. Polonkai Imre kisvárdai tanító cserél Kalas tanítóval.

1884-ben Kolos Barnabás hivatalától felfüggesztetvén, helyettes lelkészül rendeltetik Csatóry Zsigmond; míg 1885-ben Márton Gyula jelenlegi lelkészünk foglalja el ez állást.

1886-ban új istállót, tengeri görét épít az egyház.

1887-ben elhalt Ujfalussy József emlékét jegyző-könyvében megörökíti.

1894-ben az eddigi rozzant iskola és tanítói lak helyett új iskolát, új tanítói lakot épít 2500 frt költségbe kerülőt.

1894-ben Polonkay tanító más egyházba rendeltetvén, Fekete Mátyás végzett képezdei növendék választatott tanítónak.

Legrégibb anyakönyvünk 1776-ból való, s ez időtől rendszeresen vezetve.

Lelkészeink voltak: Nagy Mihály 1776—1785., Vincze István 1786—1787., Végh János 1787—1791., Vágó János 1791—1797., Kalmár István 1797—1802., ismét Vágó János 1802—1835., Szabó József 1835—36., Baksay Dániel 1836—1838., Tóth Miklós 1838—1851., Kiss Bálint 1851—1852., id. Béressy István 1852—58.,

Béresy Dániel 1858—1882., Kolos Barnabás 1882—84., helyettes lelk. Csatóry Zsigmond 1884—85., Márton Gyula 1885. május 6-tól máig.

Lelkész fizetése ma 150 frt, 100 hold tagos birtok, 4 hold belsőség, 6 öl tűzifa.

Tanító fizetése 150 frt, 20 köből rozs a magtárból, 2 hold belsőség, 4 öl fa, 6 frt alapítványi kamat; tanítótelemek száma 110—120.

Az egyház használatában van 11½ hold föld, mit a magtár jövedelméből vásárolt.

Magtári alapja ma: 57 k. 1 véka, készpénzben 18 frt 50 kr.

Urasztalához való edényei: két czinkanna, két ezüst pohár, egy ezüst tányér e felirattal: Özv. Czirják Ferenczné 1891.

Keresztelő edényének felirata: A mihálydii hely. hitv. egyháznak Ujfalussy Béla és felesége 1893. jun. 29.

Van több régi és néhány újabb urasztalához való terítke, legértékesebb e felirattal: Ujfalussy Józsefné Mándy Amália 1878., másik: U. K. 1891.

Lélekszám: fi 425, nő 439. 1895-ben szülöttek száma 40 fi, 28 nő; elhaltak 21 fi, 15 nő. Új házas 10.

Ezekben szedtem össze egyházam 100 éves történetének adatait s átlapozva iratainkat, bár látom, hogy egyházunk tagjai számban, vagyonban fogytak, ennek dacára nem esem kétségbe egyházam jövőjén; és abban a „más világban”, melyet Ferenczy Gyula nt. úr e lapokban oly gyönyörűen leír, abban a küzdelemben, mi előttünk áll, győzni fog a „magyar állam”, győzni fog az egyház, a mi egyházunk, hol az evangéliom világa fejlődik, hol a szeretetet, a közjóérti áldozatot nemcsak hirdetik, de cselekszik is, győzni fog a magyar református egyház.

Tisztelettel Mihálydi, 1896. jan. 18.

Ujfalussy Béla,

a mihálydii ev. ref. egyház főgondnoka.

Szotyori Nagy Károly.

Ritka lélekemelő ünnepélynek színtere volt a debreczeni ev. ref. egyház gyűlésterme f. évi január hó 26. napján, mely ünnepélyt az egyháztanács a főiskolai tanárkarnak s Debreczen város zenekedvelő művelt közönségének részvételével Sz. Nagy Károly énekvezér és zenetanár tiszteletére, 50 éves kántori és tanári működésének elismeréséül rendezett. A kiváló szakember maradandó érdemeivel rászolgált e kitüntetésre.

Sz. Nagy Károly templomainkban 50 év óta vezetí immár, soha nem lankadó odaadással a gyülekezet énekletét s fokozza művészi orgonázásával a hívők buzgóságát; 50 év óta tanítja kollegiumunkban páratlan lelkesedéssel az éneket és zenét, s ez irányú munkásságát a tanítványoknak új meg új nemzedékekre kiható hosszú sora, s az egyházi ének- és zeneirodalomnak országosan elismert sikerű művelése hirdeti; 50 év óta működik egyházunkon és iskolánkon kívül a társadalmi téren is ugyanazon tántoríthatlan kitartással az énekzene kedvelésének terjesztésén, mely irányú munkásságát a városi zenede és dalárda virágzása a legfényesebben bizonyítja.

Sz. Nagy Károly 1821-ben született Rév-Komáromban, hol apja, a székely származású Sz. Nagy Mihály orgonistakántor volt. Már gyermekéveiben nagy kedvet tanúsított a zenészet iránt, mely képesség a család tagjaiban firól-fira szállt. Apja nem is mulasztotta el, hogy a tehetséges fiut megfelelő zeneoktatásban részesítse. Midőn 1838-ban az apa debreczeni orgonistává

választatott és ide költözött: akkorra az ifju Nagy Károly már több zeneszeren virtuózitással játszott s egyes magán házaknál, mint zongoratanító sikeresen foglalkozott. Ez alatt kollegiumunkban a filozófiai kursust végezte.

Midőn pedig édes apja 1843-ban meghalt, a debreczeni egyház a „hatalmas” hangú s kiváló zenei tehetségű ifjut helyére egyhangulag kántorává választotta. Nagy Károly e hivatalának elfoglalása előtt, zenei ismereteinek gyarapítása végett a jelesebb külföldi konservatóriumokat kereste fel. Ily czélből Bécsben csaknem egy évet töltött s megfordult Prágában, Lipszében, Stuttgartban.

1845-ben foglalta el orgonistai hivatalát, kapcsolatban kollegiumunkban az ének-zenetanárságot, mely utóbbit 1883-ig, midőn új énektanári szék állíttatott fel, egy maga végzett, azóta a felszaporodott óraszámhoz képest csak tanítóképezdékben teljesíti e feladatát.

Kántori működését példányul szolgáló buzgóság jellemzi; és ha az utóbbi időkben állandóan segédet tartott is maga mellett, a teendők legnagyobb részét rendszerint maga végezte, a helyettesítést egész a legújabb időkig csak gyengélkedése esetén alkalmazta. Orgonajátéka nemcsak helyi vélemény, de országos elismerés szerint is művészi magaslaton áll. Legkedveltebb foglalkozása azonban mindenkor a tanítás volt, a mit mindezideig törhetlen lelkesedéssel végez, növendékei nagy számában sokan vannak országosan elismert zeneszerek, még többen hivatott orgonisták, kik előhaladásukat az ő lankadatlan buzgóságának köszönhetik. Irodalmi munkásságának „Énekhangzatos könyve” és négy kötetre terjedő „Karénekes könyve” maradandó bizonyosságai.

Csaladi életéből felemlítjük, hogy hivatalának elfoglalása után mindjárt megnősült s házasesetét Isten 2 leány- és 3 fiugyermekkel áldotta meg. Felesége s leányai régen elhaltak; fiai közül az egyik Károly budapesti orgonista és szintén elismert zeneszerző a másik Kálmán, orvos Bács-Bodrogyegyében.

A jelentőségteljes 50 éves jubileumi ünnepély lefolyása következő volt.

Előző estén a tanítóképezdei ifjuság énekzenekara szerenáddal és alkalmi beszéddel üdvözölte érdemes tanárát.

Az ünnepély napján az egyháztanács a végből összehívott diszgyűlését főtiszt. Kiss Áron püspök úr figyelmet lekötő alkalmi beszéddel megnyitván, a küldöttségileg felkért jubiláns, családja tagjainak kíséretében a gyűlés színhelyén megjelent; a mikor őt az egyháztanács részéről Simonffy Imre kir. tanácsos főgondnok, majd Némethy Lajos lelkész lelkes beszédben üdvözölte s utóbbi egyszersmind egy remek kivitelű ezüst lantot az egyháztanács emléktárgyaképen öneki általadott. Ezt követőleg Kovács Lajos képezdei igazgató üdvözölte a főiskolai tanárkarok nevében, hatásos beszéddel az érdemes ősz férfit; utána Sesztina Lajos a zenede, majd Dávid Mihály a debreczeni ev. ref. tanító testület, Márk Endre a városi dalárda részéről fejezték ki jó kívánataikat, utóbbi díszesen kivitt emléklapot is adván át. Különösen megkapó volt a komoly férfiak szavai után a zenedei kis leánykák üdvözlete, melylyel óriási virágcsokrokat emléktárgyaikkal együtt általadták.

Az ősz férfit megatva fogadta a kitüntetés minden nyilvánításait s könnyeitől szóhoz nem juthatva, idősebb fia útján fejezte ki köszönetét. Mire főtiszt. Kiss Áron püspök úr szívből jövő s szívhez szóló beszéddel zárta be az egyháztanács diszgyűlését.

Az ünneplések sorát végül azon hangverseny fe-

jezte be, melyet a zenede és dalárda a megállapított program szerint délután rendezett, s melynek legérdekesebb részlete volt a jubiláló férfi nagytehetségű fiának bevezető művészi játéka fiszhármóniumon.

Reformált egyházi énekgyűnk e kiváló bajnokának maradandó értékű munkásságban eltöltött 50 évi hivataloskodásához mi is kész szívvel fejezzük ki jó kívánatainkat, buzgón óhajtván, hogy a derék férfi testi erőinek birtokában sokáig élvezze a kötelesség hű teljesítéséből származó lelki megnyugvást, legigazibb harmóniát, mely — miként a zenét — életünket is széppé gyönyörűségessé teszi.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Kérem tisztántúli egyházkerületünk** nagy. esperes és lelkész urait, hogy a mennyiben hivatalomnál folyton keresnek segédlelkészeket, s ilyeneket már kiküldeni képes nem vagyok, a mennyiben esetleg egyházmegyék területén egyházközségeikben tudomásuk volna még alkalmazásban nem levő, helynelküli segédlelkészekről: ezeknek nevét és lakhelyét legyennek szívesek hozzám haladéktalanul fölterjeszteni. Különben az ilyen ifju atyafiaknak közvetlenül nálam való írásbeli vagy személyes jelentkezését is tudomásul veszem és elfogadom. Debreczen, 1896. február 1. Kiss Áron, püspök.

— **Főt. Kiss Áron** püspök úr jan. 14-én kelt s az egyházkerület nt. espereseihez intézett körlevelében sajnálkozását fejezvé ki a felett, hogy az egyhk. és konventi jegyzőkönyveket elháríthatlan akadályok miatt előbb megküldeni nem lehetett: úgy ezen jegyzőkönyvek, mint a ref. lelkészi országos özvegy-árva gyámintézet évi járulékainak kimutatására szolgáló rovatos ívek elküldéséről értesítést közöl. Egyuttal megemlékezvén a millennárís újévi alkalomról, a nagyérdemű főpásztor a következő megleghangu és emelkedett szellemű sorokkal zárja be körlevelét:

Bocsánatot kérve és várva azért a tölem nem függött késedelemért, ezzel együtt megkéslett jó kívánataimat is itt nyilvánítom az új évre, *mely a második ezredéből a magyar hazának első esztendeje*. Az Úr a mi Istenünk velünk ezredév óta tapasztaltatott csudás kegyelmével merítse mindazon bünöket és rosszakat a feledés örök tengerébe, mely e hazának s ebben levő összes egyházaknak ártalmára lehetnek, s adja irgalmának újabb jeléül felderülni ránk azon boldog időt, melyben újabb egyházpolitikai törvényeink élvezete mellett szabadságban s egyenlőségben, élve testvéri szeretettel közeledjenek egymáshoz, e hazának minden gyermekei, akármelyik egyháznak legyenek is hívei. Adja Isten, hogy ref. egyházunk, mely mint méltányos segílyt kiáltó jel áll összes szükségeivel, lelkészei és tanítóival e haza keblén: az 1848-iki 20-ik törvényczikket valahára megvalósítva élvezhesse. Teljes tisztelettel. Debreczen, 1896. jan. 14. Kiss Áron, püspök.

— **Kun Bertalan**, a tiszáninneri ref. egyházkerület nagyérdemű püspöke, kir. tanácsos, a főrendiház tagja a napokban lépett életének 80-ik évébe. Ez alkalommal a tisztelőknak egész serege üdvözölte a kitünő férfit, a ki közel harmincz év óta ül a püspöki székből s kormányozza bölcsességgel, ritka szeretettel, szívjósággal és nyájas igénytelenséggel a gondjaira bízott kerületet és a sárospataki főiskolát, a mi által mindenki szeretetét és tiszteletét kiérdemelte. Testi és lelki erőinek teljességében éltesse Isten Őt még sokáig úgy kerülete, mint egyetemes egyházunk javára!

— **A debreczeni lelkészválasztás**, mindenki megnyugvására, végbefejezést nyert az által, hogy *Dávidházy* János esperes *Mitrovics* Gyula sárospataki theol. tanár megválasztására nézve a konszensust kiadván, ez által a választás érvényesnek ismertetett el. Ezen az alapon a debreczeni ev. ref. egyház tanácsa január 28-án tartott ülésében Mitrovicsnak, az új lelkésznek küldöttség által való meghívását határozta el, a mely küldöttség tagjaiul megválasztattak *Dicsőfi* József lelkész, *Tóth Sámuel* theol. tanár, egyhk. főjegyző, *Somogyi* Pál főisk. tanár, egyházi főjegyző, *Szinay* Gyula ügyvéd, orszgy. képviselő, *B. Nagy* János, *L. Nagy* Bálint és *Óry* Mihály polgárok, presbiterek. A küldöttség a jövő hét folyamán utazik Sárospatakra, hogy megbízatásának eleget tegyen.

— **Lelkészi bizonyítványok bélyegmentessége.** Kérdés merült fel az iránt, vajjon azok a bizonylatok, melyeket a lelkészek családi lap, családi értesítő vagy más efféle elnevezés alatt a feleknek oly célból adnak ki, hogy azoknak alapján az új egyházpolitikai törvények életbelépte után létrejött egyházi házasságkötés s a családot érdeklőleg az egyházi házasság megkötése után teljesített minden egyházi ténykedés, illetőleg minden egyházi anyakönyvi bejegyzés igazolható legyen, bélyegkötelezettség alá esnek-e vagy nem? A pénzügyminiszter eme kérdés folytán kijelentette, hogy miután a említett bizonylatok *kizárólag* az egyházi ténykedéseknek, illetőleg a vallási kötelezettség teljesítésének igazolására szolgálnak, tehát egyedül vallási célokból állítatnak ki, ennélfogva azokat a föltételes bélyegmentesség illeti meg. Szükséges azonban, hogy eme bizonylatokon azok kiállításának célja szembetűnően feljegyeztessék s önként értetik, hogy ezek a bizonylatok más célra semmi szín alatt nem használhatók.

— **Felavatási ünnepély.** Nagy-Kállóból írják nekünk, hogy ott a *gyülekezési-olvasóterem* felavatása s rendeltetésének átadása a napokban ment végbe, mely alkalommal többféle előadások, felolvasások és szavalatok is tartattak az egyházas érzés ébrentartása és fejlesztése végett. A felavató beszédet *Görömbei Péter*, a n.-kállói ev. ref. egyház buzgó lelkésze tartotta, a kinek természetesen oroslánrésze volt ez új alkotásban is. A dalárda ezután *Gáspár* Gyula első fitanító vezetése alatt elénekelt a Hymnust, majd a szózatot, később pedig szebbnél-szebb énekdarabokat adott elő. *Benedek* Lajos telekkönyvvezető Kozma Andor „Hitvallás” cz. versét olvasta fel; *Tóth* Gyula szolgab. írnok és *Szabó* Antal tanító szavalatokka emelték az ünnepélyt, mely után közvacsora következett. Ennek folyamán *Görömbei* lelkész a presbiteriumot s a buzgó főgondnokot *Beretőy* Jánost és *Bereczky* János gondnokot, dr. *Borosnyai* Lukács Béla főorvos *Görömbei* lelkészt, majd a dalárdát s annak vezetőjét, *Beretőy* dr. *Borosnyait* és a lelkészt köszöntötték fel. A polgárnök által készített és polgárleányok által kiszolgáltattott vacsora mellett a 72 tagból álló társaság vidám kedélylyel s nemes lelkesedéssel töltötte

az időt a későjéjeli órákig. A felavatott helyiség fog ezentúl gyülekezési és tanácskozási helyéül szolgálni az egyházban keletkezett nagyszámú egyesületeknek, a minők a két temetkezési társulat, ifjúsági egyesület, dalárda, diakonusok gyülekezése stb. stb., a melyek mind a tevékeny lelkész buzgóságát hirdetik. Ilyenfajta az a belmissió, a mely méltó a követésre.

— **Szomoru statisztikát** közöl velünk a Szeberényi-féle „Evangelicus Szemle” békés-bánati egyházmegyénk két fényesnek nevezett egyházából. A gyomai ref. egyházban a polgári házasság első két hónapjában 30 ref. pár nem vette igénybe az egyházi esketést. A szentesi ref. egyházzal pedig a „Szentesi Lapok a következőket írják: Mióta a polgári házasság életbe lépett, Szentesen 37 reform. jegyes pár kötött házasságot s ezek között 17 pár nem tartotta szükségesnek az egyházi esketést. Ezenkívül a polgármesternél egyre-másra jelentkeznek a vegyes házasságra lépő felek, a kik közül a református vallásúak minden vonakodás nélkül állítják ki a kötelező nyilatkozatot, mely szerint beleegyeznek abba, hogy születendő gyermekeik más vallásban neveltessenek.” Hogy megfelelnek-e ezek a hírek a valóságnak, az kérdés, mert hasonló híresztelések némely esetekben czélzatosaknak bizonyultak t. i. annak a feltevésnek támogatására bocsáttattak világgá, hogy épen a magyar református népben van legnagyobb közönyösség hitfelekezete iránt.

— **Szabolcska Mihály**, a jeles költő-pap, debreczeni főiskolánk dicsekedése, lelkes felhívást tett közzé, a melyben a felfalui egyház templomának felépítésére kér segílyt. A felhívást legközelebb közölni fogjuk. Addig is ajánljuk a felfalui egyházat, a székely-magyar-ság e távoli őrszemét a magyar ref. testvérek jóakarataiba.

— **Az „Óráló”** cz. ismeretes politikai, szépirodalmi és közgazdasági lap, a melyet dr. *Bartha Béla* előbb sárospataki, most debreczeni jogtanár annyi buzgósággal és ügyességgel szerkesztett, f. évi 9. számával, pártolás hiánya miatt, befejezte két éves pályafutását. Ma, midőn egymásután keletkeznek katolikus hírlapok, valóban, kár, ha el kell buknia oly vállalatnak, a mely a protestáns érdekek képviselőjét és védelmezését tűzte feladatául. Ebből a kedvezőtlen esetből mi a következő tanulságokat vonjuk le: 1. Protestáns művelt közönségünk felekezeti közönyössége ma még sokkal szívósabb, semhogy azt bármely felekezeti irányú sajtótermék által legyőzni s azt ennek pártolására birni lehetséges volna. 2. Ez a prot. közönség teljességgel nem hajlandó feláldozni a maga felekezetenélküli sőt néha alattomban klerikális irányu politikai lapját sem semmiféle prot. felekezeti irányu hírlapért. 3. Még kevésbé teszi ezt oly prot. irányu politikai lapért, a mely nem a fővárosban, hanem a vidéken jelenik meg, a minek tagadhatlanul van is oka, mert 4. számbavehető országos polit. lapot csak az ország központján, t. i. ott lehet szerkeszteni, a hol az országos politikát csinálják. 5. Határozottan kijelentett felekezeti jellegű prot. politikai lap még a legjobb esetben is kizárólag prot. körökre leendő utalva, a másfelekezeti közönség körében befogadásra soha sem fog találni s ennél fogva az országos egységes közvélemény alakulására alig gyakorolhat valami befolyást, a mint nem gnakorolnak ilyet a kath. jellegű Magyar Állam, Alkotmány stb. cz. polit. lapok sem. Ennél fogva 6. prot. érdekeinknek a sajtó terén sokkal nagyobb szolgálatot tehetünk az által, ha a fővárosi polit. sajtó legfőbb pártorganumait vagy legalább azok közül némelyeket igyekezzünk megnyerni a prot. érdekeknek s gondoskodunk arról, hogy minden dolgainknak a nyilvánosság

előtt kellő fontosság és nyomaték tulajdoníttassék. A többi belkörü munkát elvégezzik egyházi lapjaink. Ez a mi meggyőződésünk, a mely teljességgel nem állja útját annak, hogy Barthának ritka kitartását és buzgalmát méltányolni tudjuk, sőt ellenkezőleg, tőle egyházunk érdekében e téren is még igen sokat várunk.

— **Halálozások.** Nincs hatalmunkban a szó, annak a veszteségnek és fájdalomnak mérlegetésére, a melyet *Nagy Józsefné*, szül. *Zsigmond Ilona* asszonynak f. hó 28-án, 21 éves korában történt elhunyt okozott. Alig néhány hónapja annak, hogy a fiatal férj, debreczeni főiskolánk tanítóképezdájének ujonnan megválasztott szorgalmas tanára, városunkba költözvén, viruló ifju nejevel boldogságának új fészket rakott, eltelve édes reménységgel, hittel és bizodalommal. A gondos jó szülők szeretete és öröme kísérte az ifju párt új otthonába. És ime! az életerős ifju nőt váratlanul kiszakítja a kérélhetetlen halál szeretteinek karjai közül, s az édes reményeket kétségbeejtő fájdalom, a boldogságot lesúlyó bánat és gyász váltja fel. A Mindenható nem fogja vigasz nélkül hagyni hűséges szolgáinak mélyen megsomorodott szíveit s ugy bánatos kartársunkat, mint a lesújtott szülőket és testvéreket, *Zsigmond Sándor* derék esperesünk családját felemelő kegyelmében részesítendi. A temetés január 30-án délelőtt 10 órakor ment végbe, nagy részvét mellett. A koporsót főiskolai tanárok helyezték a gyászokocsira. A nagytemplomban a főisk. énekkarnak különösen sikerült gyászdalai és Könyves Tóth Kálmán lelkésznek megható szép imája mélyen megindították a közönséget, a mely nagy számmal kísérte ki a hatvanutczal temetőbe a korán elhalt szép és kedves nőt, a ki egy 4 hetes kis leányt és tenger bánatot hagyott maga után. Nyugodjék csendesen! — **L a p u n k z á r t a k o r v e t t ü k** a következő szomorú tudósítást, a melyet őszinte részvéttel juttatunk a t. olvasók kegyeletes tudomására: *Segesváry Józsefet*, a nagykarolyi ev. ref. egyházmegye érdemdús esperesét mélyen lesújtó csapás és veszteség érte. Szeretett neje, a minden női erényekkel ékeskedő kedves nő: *Kövesy Laura* asszony, január hó 29-ikén hosszas betegség (typhus) következtében jobb életre szenderült. A sokak által siratott halott, mióta pár évvel ezelőtt *rövid fél év alatt* 3 szép fiát temette el, azóta éjjel-nappal könnyeivel áztatta az ő nyoszolyáját, s minden lépésében a bánat virága virágozott. Most már boldog! mivel szíve letört darabjaival pihen ott, hol már nem fáj semmi! Temetése január 31-én d. u. 2 órakor ment végbe rendkívüli részvét mellett. E temetésre a jelenvoltakat nem a parancsolt részvét, vagy a mai emberek látvány-kereső hajlama, hanem azon benső és őszinte tisztelet vitte, mely a kedves jó nőt életében körül vette ki hasonló volt a bibliában említett „napba öltözött asszony”-hoz, lábai alá vetvén a földi élet hiu ragyogványait. Legyen neki édes a nyugalom, s régen fájó szíve porából fakadjanak a jó emlékezetnek soha el nem hervadó virágai! (K. E.)

TARTALOM-JEGYZÉK: Hangok a legnagyobb ev. ref. egyházmegyéből. Szegedi Károly. — Entrefilet. — *Oszzuk fel a békés-bánati egyházmegyét.* Dr. Filó Tihamér. — *Tanügy: Vegyes tanügyi hírek.* r. v. — *Közéletünk:* Van-e segéd-lelkészekben hiány? Felsővégesi s.-lelk. — *Irodalom.* — *Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.* 12. A búcsui ev. ref. egyház története (dióhéjban). Nemes Ferencz. — 13. A mihálydi ev. ref. egyházból. Ujfalussy Béla. — *Szotyori Nagy Károly.* — *Külföldi élekek.*

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Debreczen, 1896. „Csokonai” nyomda és kiadó részvény-társaság nyomása.